Бүхы оронуудай пролетаринар, нэгэдэгты!

БУРЯАД ҮНЭН

СОВЕТСКЭ СОЮЗАЙ КОММУНИС ПАРТИИН БУРЯАДАЙ ОБКОМОЙ,
БУРЯАДАЙ АССР-эй ВЕРХОВНО СОВЕДЭЙ, МИНИСТРНҮҮДЭЙ СОВЕДЭЙ ОРГАН

…1921 оной …21-һээ гарана. | № 43 (18366) | 1990 оной февралиин 21, среда | Сэн 3 мүн.

Малай үбэлжэлгэ—шанга шалгалта

«СЭБЬӨӨ БАГА БАЙХАГҮЙ ДАА»

…эл үбэлнай өөрынгөө ёhото …руулжа, бидэниие мэгдэхээн … гаран үдэрэй туршада шэ…нэй буугаагүй байхада үб…эр элбэг бэшэ манай бригаа… hэн. Мүнөө хүшэр үеын …шата үнгэрбэл даа. Саашаа… hарын гаража, сагай наашал… ондо орохо бэшэ гүбди. …рээ яhала hайн байнабди,— гэжэ ахалагша хонишон Олег Самбуевич Омогтуев хэлээ hэн.

Оронгын совхоздо хонидынь хурьгалжа захалhаар hаянай. Һүүлэй дүнгөөр эндэ 3500 гаран хурьган абтаад, гарза хоролтогүй түлжүүлэгдэнэ. Нарһанда үбэлжэдэг Олег Омогтуевай бригадада 470 эмэ зуһагууд харуулагдана. Түрүүшынхеэ хурьгалжа байһан эдэ хонидынь дэлэндээ hү, уурагаар элбэг. Ажалаа арендын подрядай гуримаар эмхидхэһэн дурсагдагша бригада мүнөө 300 гаран хурьгатай болонхой.

— Хониднай январиин 15-һаа хурьгалжа захалаа юм. Эхирнүүд үсөөн бэшэ бии. Эхэ хонидоо өөһэдөө искусственна аргаар үрэжүүлээ hэмди. Намартаа һүрэгөө хүшэлүүлхын түлөө ехэ оролдообди. Иишэмнай гандажа, хүшэрхэн байгаа. Мүнөө хонидоймнай хүшэ тамир яһала hайн. Харалган, hалхитай хүйтэн, ута хабарай болоогүй hаа, hайн гарасалдахабди,—гэжэ ахалагша хонишоной hамган Сымжидма Омогтуева хөөрэнэ.

Мүнөө түл абалгын үедэ тус отарада Бимба-Доржо Ринчинов, Буряадай хүдөө ажахын институдай студент Иван Алексеев гэгшэд хурьгашадаар ажаллана.

Хонишод-арендаторнууд үбhэ тэжээлээ хүсэд хүрэхөөр газаагаа зөөжэ асаранхай юм. Һүрэг хонидоо хонишод гурбан бүлэг болгонхой адуулна. Хурьгалhан хонид үни амяарлагданхай ааб даа. Тиихэдэ гол һүрэг соохоо хурьгалха дүтэлһэн хээли ехэтэйшүүлынь тусгаар хорёо соо шэмэтэй, шанартай тэжээлээр хооллуулагдана. Хонидто үбһэнһөө гадна һолоомо, талха тарянай зүйл, нарhанай шэлбүүhэ үгэнэ.

— Хоёр-гурба хоноод лэ гол һүрэгһөө ехэ хээлитэй хонидыень түүбэрилжэ абанабди. Иигэжэ амяарлаагүйдэ хүшэ тамираа доошолуулжа болохо. Заримдаа болзороо хүсөөнгүй хурьгаа гаргажашье магадгүй юм. Юрэдөө нарибшалжал, hэримжэтэй байнабди.—гээд, ахалагша хонишон Олег Омогтуев хэлээ hэн.

Хурьгадай байра соо дулаан. Олег Самбуевич ута хаамагуудые холбожо, үргэн ехэ хорёо түхеэрнэ. Бимба-Доржо Иван хоёр газааhаа хуурай һолоомо оруулжа, зөөлэн дэбисхэр бэлдэнэ. Хонишоной мэдүүлhэнэй ёhоор, энээн соогоо урид абтаhан томо хурьгадаа ниилүүлжэ байлгахань гэээшэ.

— Тээмэндэнэй хүйтэрхэдэ байрамнай досоогоо сэнтэжэ, мүнөө дуһаалха хэбэртэй болоод байна. Үдэртөө бидэ байраяа хатаахын тула hалхитуулжа, агаарыень сэбэрлэнэбди,—гэжэ Сымжидма Омогтуева хэлээ hэн.

Арендаторнуудай бригада түл абалгадаа, эртээнһээ hайнаар бэлдэнхэй. Хони, хурьгадаа тамгалха шэрэтэй, ветеринарна түргэн туһаламжын аптечкэтэй байгаа hэн. Абтаhан хурьгадынь үдэр бүхэндэ тэмдэглэгдэжэ байдаг байба. Совхозойнь хүтэлбэрилэгшэд, мэргэжэлтэд хирэ-хирэ болоод лэ иишэ ерэхэдээ түлжүүлэгдэжэ байhан хурьгадыень тооложо, дэбтэрэйнь тэмдэглэлые наринаар шалгадаг заншалтай.

— Түрүүшынхеэ хурьгалжа байhан зуhагууд аад, урид ехээр үгэ алдахань ямар юм. Энэ жэлдэ хараалhан түсэбөө дүүргэжэл үзэхэбди. 100 эхэ хонин бүриһөө 95-hаа үсөөн хурьга абажа болохогүй ха юм. Бидэнтнай арендаторнууд, эсэсэй дүнгөөр салин түлбэреэ абанабди. Ягаашье hаа гарзатажа, үри шэридэ абтахаар ажаллахагүйе оролдонобди,—гэжэ Олег Самбуевич сэдьхэжэ ябаhанаа сэхэ хэлээ hэн.

Вл. ЖИГЖИТОВ,
манай корр.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: ахалагша хонишон-арендатор Олег Омогтуев. Хурьгашад И. Алексеев, Б-Д. Ринчинов.

С. Балдуевай фото.

Ивалгын район.

…ОРИГТОЙ БАСАГАН

…совхозой hаалишан Соёлма Самбуевна Туголхо…онһоо хойшо hаалишанаар хүдэлнэ. Багаhаа ажал…hэн энэ басаган эхынгээ hургаалые дэмжэжэ мал…он юм. Мүнөө Соёлма Самбуевна ажахыдаа эр…шадай зэргэдэ гарахаhаа гадна, үнгэрэгшэ жэлдэ …роо чемпионой нэрэ зэргэдэ хүртэбэ. Нёдондо …лишан Туголхонова үнеэн бүриһөө дунда зэргээр …рамм hү haaraa. Урзанда жэлдэ Коммунизм кол…лишан А. Ц. Жамьянова үнеэн бүриһөө 3332 кило…haaжа эрхимлээ hэн. Харин нёдондо Соёлма Самбу…гыень 40 килограммаар үлүүлжэ шалгархаhaa гадна, …ой январь hарада яhала ехэ амжалта туйлаhан байна. Соёлма Самбуевна үнеэн бүриһөө 2500 килограмм … байхадаа гурбан мянгатанай хилые заабол гатал…урдаа зорилго табяа hэн. Энэ зорилгоёо бэрхэ haa…элүүлээ. Соёлма Самбуевна Иисэнгынгээ сельсове…ай депутадта кандидадаар дэбжүүлэгдэнхэй. Ком…жал дээрээ үльгэр жэшээ харуулhан Соёлма Сам…Туголхоновагай нэрэ районой Хүндэлэлэй самбарта …ай. Энэ жэлдэ бэрхэ hаалишан урид туйлаhан ам…оо ахихаар дээшэлүүлэгдэhэн уялга абанхай гэхэ …гурбан мянгатанай хилые дабаха хүсэлэнтэй. Сугтаа …hаалишадынь нёдондо үнеэн бүриһөө бултадаа 2 …үлүү hү haaraa. Хэрбээ урзанда жэл дурсагдаг…ой hаалишад үнеэн бүриһөө 1966 килограммhaa …hү haahaн haa, үнгэрэгшэ жэлдэ 2247 килограммда …гү, али бүхыдөө 5220 центнер hү гүрэндэ худал…

…хээр үйлэдбэрилхэ хэрэгтэ hүүлэй үедэ онсо анха…рулагдана. Манай hаалиин фермэдэ үнеэдэй шэнэ …гдаа юм. hаалишаднай булта шахуу шэнэ гэр …лонхой. Юрэдөө оролдосотой hайнаар ажаллаха …дал олгогдоо даа,—гэжэ нүхэр Туголхонова баяр…лаа hэн.

Э. БУДАЕВ,
хүдөө бэшэгшэ.

…ДЭЭРЭ: С. С. Туголхонова.

Авторай фото.

…ын район.

ҮҮСХЭЛЫЕНЬ УЛАМ БАДАРГАХАЛ

Мүнөө жэлдэ манай Ааланай хүн зон бултадаа сугларжа, баяр ёhололой оршон байдалда түрүүшынхиеэ Сагаан hарын малшадай hайндэрые бодото hайнаар, бэлэдхэлтэйгээр тэмдэглэхэ гэжэ байна. Аалан тосхон совхозой отделениин түб болодог юм. Эндэмнай 80 шахуу үрхэтэ айл гэхэ гү, али балшар заахан бағашуулhаа эхилээд, үндэр наhатай үбгэжөөлнүүдтэйгээ дүн хамтадаа 300 гаран хүн ажаhууна. Тэдэнэй дундаhaa олонхинь хонишод, малшадаар, механизаторнуудаар совхоздоо хүдэлнэ.

Сагаан hарын малшадай энэ hайндэрые уттуулан, ажалайнгаа зарим тэды дүнгүүдые согсолон зэргэсүүлжэ үзэхэдэ, hанаа сэдьхэлыемнай баясуулхаар юумэн бии. Дааган далантай гү, буруу булшантай ондо орооно гү гээд хэн нэгэнэй асуугаа haaнь, ниитын малай үбэлжэлгэ бараг hайнаар үнгэржэ байна. Хонишод болон малшаднай урагшатайханаар хүдэлжэ, хурьга, туганнуудые олоор абажа түлжүүлнэ гэхэ гү, али үбэлэйнгөө ута нюргые hайнаар үнгэргэжэ байна.

Манай отделенидэ эхэ хонидой хоёр отара үбэлжэдэг юм. Тэдэнэй нэгыень ажахын эрхим хонишон, hүүлэй хэдэн жэлэй хугасаа соо зуутанай зэргэдэ гараhан Баир Тобоев Светлана hамгантаяа харууhална.

Эдэнэр гэр бүлөөрөө 508 эхэ хони даажа абанхай. Мүнөө эндэ түл абалгын халуун хаhа түлэг дундаа эхилэнхэй. Һүүлэй дүнгөөр тус отарада 300 гаран хурьган абтаад, бүрин бүтэнөөр түлжүүлэгдэнэ.

Светлана, Баир Тобоевтоной даадаг отарада түл абалгын үедэ хамhалсахаар ерэhэн Олег Раднаев магтаалтайгаар ажаллана.

Нүгөөдэ отарадамнай ахалагша хонишоноор Нанзад Нимаев ажаллана. Тэрэ Галина эгэшэтэйгээ түрүүшынхеэ хонишоноор хүдэлжэ ябаашье haa, урагшатай hайнаар ажаллана. Хонидынь тобир, хүшэ тамираар hайн ондо орожо байна. Абтаhан хурьгадыньшье өөдэргэнөөр томо боложо байна. Эндэ хурьгашанаар Антон Цыренжапов ажаллана.

Атарлан бэлшэhэн адуун hүрэгыемнай Жаргал Цыденов Солбон Базарсадаев хоёр харууhална. Тэдэнэрнай дүн хамтадаа 254 адуу моридые даажа абанхай. Үнгэрэгшэ жэлдэ 68 гүүнһээ 64 унага түлжүүлээ бэлэй. Мүнөө ондо орожо байhан гүүнүүдэйнь тоо толгой олошороо. Хабартаа урдынхиhaa олон унаган абтахаар багсаагдана.

Манай отделенидэ туганнуудаа хүхүүлжэ тэнжээдэг малай 4 гүүртэ бии юм. Тэдэнэй нэгыень районой түрүү үхэршэн, коммунист Зоригто Жамбалов даажа абаад, гэр бүлөөрөө харууhалжа байна. Наhан соогоо малшанаар хүдэлhэн Цырен-Дулма Будэжапова хүбүүнэйнгээ хүнгэй бэшэ хүдэлмэридэнь шадал зэргээрээ туhална.

Ахалагша үхэршэн З. Жамбаловай гүүртэдэ 113 үнеэн харууhалагдана. Нёдондо эндэ үнеэн бүриһөө тугал абтаhан байна. Малшад үхэрнүүдэй шэгнүүр нэмээхэ даабаряа амжалтатайгаар бэелүүлhэн байха юм.

Тиихэдэ үнинэй малшан Валентина Балдановна Ринчиновагай бригадын үхэршэд һүрэг үнеэд, туганнуудаа найдамтай hайнаар харууhална. Газаахи хорёодоо асарhан үбhэеэ тэдэнэр аша үрэтэйгөөр гаргашална. Малаа hайнаар ондо оруулжа, абьяастайгаар хүдэлжэ байнхай.

Дүршэлтэй малшан Анатолий Цыреторович Батуевай гэр бүлэ даажа абаhан үнеэ болон туганнуудаа мүн лэ яhала ханамжатайгаар харууhална гэжэ тэмдэглэхээр.

Хабарай игаабари дулаан үдэрнүүдэй ойртохо бүри Ааланай механизаторнууд нуга сабшалан, поли дээрээ органическа үтэгжүүлгэ гаргаха хүдэлмэреэ эмхитэйгээр ябуулна. Тракторна-тариян ажалай бригадын бригадир Дугар Бимбуевай хүтэлбэрилдэг коллективнарата үдэр бүхэниие ашаг үрэтэйгөөр хэрэглэхын түлөө эршэтэйгээр ажаллана.

Мүнөө манай нютагай хүн зон Сагаан hарынгаа малшадай ехэ найр нааданда бүгэдөөрөө бэлдэжэ байна. Һонирхолтой, анхарал татамаар энэ хүдэлмэридэмнай эхин hургуулиин багшанар Н. С. Тамжитова, Ц-Х. Ц. Батуева, С. Ч. Жамбалова, хүүгэдэй саадай хүмүүжүүлэгшэ Н. Ц. Будаева, хүдөөгэй библиотекын библиотекарь Л. Ц. Гуруева болон бусад эдэбхитэйгээр хабаадалсажа, бэлэдхэлэй хүдэлмэриие эмхидхэн ябуулна.

Бидэ Ааланай совхозой Булагмай отделениин коллективтэй хамтаран, энэ жэлэй Сагаан hарын малшадай hайндэрые үнгэргэхэ хүсэлэнтэйбди. Программань үргэн ехэ, hонирхомоор байхаа. Бүхы буряад арадай үнэhэн ёhо заншалаар наадан эмхидхэгдэхэ, мори урилдааншье үнгэргэгдэхэ.

Сагаан hарын малшадай энэ hайндэрэй урда тээ ажалайнгаа түрүүшын хоёр hарын дүнгүүдые согсолжо, саашанхи хараа зорилгонуудаа зүбшэн хэлсэжэ тодорхойлхобди.

Хубилган шэнэдхэлгын шэдитэ амисхалай шэнэ хүсэн сагаан hарада бүри эршэ абажа, зоной эдэбхи үүсхэлые улам бадаргаха байhандань бидэ найданабди.

Ц. БАТУЕВ,
Хориин совхозой Ааланай отделениие эрхилэгшэ.

Хуулиин проект тухай hанамжа

НЮТАГАЙ СОВЕДҮҮДТЭ ДҮҮРЭН ЭРХЭ ОЛГОХО

Бүри Октябриин социалис революциин илан мандаhанhaa хойшо «Бүхы засаг — Соведүүдтэ!» гэhэн уряа гараа гээшэ. Теэд энэ уряа бодото дээрээ мүнөө болотор бэелүүлэгдээгүй байhаар. СССР-эй Верховно Соведэй ээлжээтэ сессиин хүдэлмэриеэ эхилжэ байhан мүнөө үедэ «Бүхы засаг — Соведүүдтэ!». гэhэн уряа ухаандамни дахяад оробо. Ушар юуб гэхэдэ, хүдөөдэ эдлүүриин газар хэнэй мэдэлдэ байлгаха тухай проект засагай дээдын зургаанда харагдажа эхилхэнь гээшэ.

Минии hанахада, эдлүүриин газар, уhан болон байгаалиин бусад баялигууд нютагай Соведүүдэй мэдэлдэ байха ёhотой. Дэбисхэр дээрэнь байhан коллектив болон эмхи зургаанууд газар, уhа эдлэhэнэйнгээ түлөө жэл бүхэндэ нютагай Соведтэ олоhон олзоhоо мүнгэн зөөри hомолжо байха зэргэтэй. Харин мүнөөдэрэй байдалаар сельсэ Соведүүд өөhэдөө мэдээд, нютагайнгаа hуудал байдалай, социальна хэрэгтэ hомолжо байха мүнгэгүй. Жэшээлхэдэ, манай Түгшан hууринда алба хаагшад гэр байраар дуталдадаг. Ядахын сагта жэлдээ 3—4 байрын гэрнүүдэй сельсэ Соведэй хүсөөр баригдажа байдаг haa, ехэл hайн hэн. Иимэ ушарта сельсэ Совет, тэрэнэй гүйсэдкомой түрүүлэгшэ ажахын правлениин түрүүлэгшэдэ гүйлтатайгаар хандаха баатай болодог. Ондоогоор хэлэхэдэ, манай эрхэ байдалда мүнгэн зөөритэйл хүн, хэнhээшье ехэ эзэн, хэнhээшье ехэ ноён байhаар зандаа.

Коллектив гү, али юрын хүн энэ эрхээ элдэбээр хэрэглэдэг. Ажахын зарим хүтэлбэрилэгшэд нютагай Соведүүдэй түлөөлэгшэдэй гүйлтые холтаханшье анхардаггүй. Нютаг нугынгаа байдалые hайжаруулхын түлөө ямар нэгэн охорхон болодолтой хүтэлбэрилэгшын урда доро дохижо ябаха гээшэмнай аягүй ха юм!

Зүгөөр, манай «Онон» колхозой правлени, тэрэнэй түрүүлэгшэ Г. Ж. Базарон нютагайнгаа зоной, нютагай Соведэй гүйлтые хододоо анхаралтайгаар шагнаад, туhаламжа хүргэжэ байдаг. Энээниие онсолон тэмдэглэнэб. Гэхэтэй хамта манай дунда ажахын бүхы хүтэлбэрилэгшэд олониитын хэрэгтэ иимээр хандадаггүй байна бшуу. Тиимэhээл, СССР-эй Верховно Соведэй ээлжээтэ сесси дээрэ нютагай Соведүүдэй ажал ябуулгада, ажабайдалда амин шухала асуудалнуудай бидэнэй hанаhан соо зүбшэгдэжэ, Хуули болгогдон баталагдаха байhандань найданаб.

Д. НАМСАРАЕВ,
Дулдаргын районой Түгшанай сельсэ Соведэй гүйсэдкомой түрүүлэгшэ.
Агын округ.

СССР-эй ВЕРХОВНО СОВЕДТЭ

СССР-эй Верховно Соведэй Союзай Соведэй болон Национальностьнуудай Соведэй хамтын нюуса заседани февралиин 19-дэ болобо. Азербайджанай болон Армениин ССР-нүүдтэхи байдал тухай, мүн эндэхи байдалые гуримшуулан hайжаруулха хэмжээнүүд тухай асуудал тэрээн дээрэ зүбшэн хэлсэгдэhэн байгаа.

Зүбшэн хэлсэлгэ үргэлжэлүүлэгдэхэ.

(ТАСС).

БАЙДАЛ ГУРИМШУУЛАГДАНА

ДУШАНБЕ. (ТАСС). Февралиин 19-нэй үглөөгүүр Таджикистанай ниислэл хотодо сэбэрлэлгын хүдэлмэри үргэнөөр ябуулагдаhан байгаа. Үйлсэ гудамжануудые угаадаг машинанууд Душанбе хотын үйлсэнүүдээр ииш тиишээ hүндэлнэ, магазинуудай хүдэлмэрилэгшэд тэhэлэгдэhэн витринэнүүдэй шэлнүүдые арилгана, бута сохигдоhон киоскнуудта хүдэлэгшэд гурим журам тогтооно.

Февралиин 19-дэ Таджикистанай Компартиин ЦК-да болоhон пресс-конференци дээрэ энээн тухай хэлсэгдээ. Городто ажалай эршэ дэлисэ хэмдээ орожо байна. Душанбе хотодо болоhон үйлэ хэрэгүүдhээ уламжалан, предприятинуудай болон эмхинүүдэй ажалhаа hамшаhан хүдэлмэришэдтэ, алба хаагшадта салин хүлhэниинь түлэгдэхэ юм гэжэ ЦК-гай харюусалгата хүдэлмэрилэгшэд журналистнуудай урда үгэ хэлэхэдээ мэдээсээ. Хархис этэгээдүүдэй hандаргаhан городой объектнүүдые hэргээлгэдэ нүлөөлхэ талаар мүнгэ зөөри суглуулхын тула банкда тусхай счет нээхээр шиидхэгдээ. Зарим предприятинуудта мүнгэ зөөри суглуулагдаhан байна.

Февралиин 18-да Курган-Тюбе хотодо партиин обкомой байшангай урда 1500 шахуу хүн сугларhан байгаа гэжэ республикын МВД-гэй мэдээсэл соо хэлэгдэнэ. Һуудал байдалыень hайжаруулха, областиин социально-экономическа хүгжэлтые хурдадхаха, республикын зарим хүтэлбэрилэгшэдые тушаалhаань буулгаха эрилтэнүүдые хүнүүд табиhан байгаа.

КПСС-эй ЦК-гай Политбюрогой гэшүүндэ кандидат, КПСС-эй ЦК-гай дэргэдэхи Партийна хиналтын комитедэй түрүүлэгшэ Б. К. Пуго февралиин 18-да Таджигай телевиденеэр үгэ хэлэбэ. Республика доторхи политическэ байдалда сэгнэлтэ үгөөд, ажалшадай зүрхэ сэдьхэлые хүдэлгэhэн асуудалнуудта харюусаа.

КОСМОНАВТНУУД ГАЗАРТАА БУСАЖА ЕРЭБЭ

ТАСС-ай мэдээсэл

Эрдэм-шэнжэлэлгын «Мир» комплекс дээрэ түсэбөөр хараалагдаhан хүдэлмэреэ дүүргэhэнэйнгээ hүүлээр космонавтнууд Александр Викторенко, Александр Серебров гэгшэд 1990 оной февралиин 19-дэ Москвагай сагаар 7 час 36 минутада газартаа бусажа ерэбэ.

«Союз ТМ—8» гэжэ замбуулинай онгосын буулгагдадаг аппарат Аркалык хотоhоо зүүн хойшоо 55 километрэй газартахи хараалагдаhан нютагта буулгагдаа. Газарта бууhанайнгаа hүүлээр космонавтнуудай бэенүүд hайн. Анатолий Соловьев Александр Баландин хоёр Газар шадарай замбуулинай дайдада хүдэлмэреэ үргэлжэлүүлhээр.

Замбуулинай «Мир» комплексын табадахи гол экспедициин экипажай бэелүүлhэн хүдэлмэриин программада геофизическэ, астрофизическэ, медико-биологическа шэнжэлгэнүүд, технологическа, биотехническа болон техническэ туршалганууд оруулагдаhан байгаа.

Газарай байгаалиин нөөсэнүүдые болон оршон тойронхи байгаалиие шэнжэлхэ программын үндэhөөр элдэб фотоаппарадуудые, спектрометрнүүдые хэрэглэлгэтэйгээр 200 шахуу туршалга үнгэргэгдөө.

Ниидэлгын үедэ астрофизическэ шэнжэлгэнүүд хэгдэhэн байна. Тусхай шэглэлтэй «Квант» модулиин «Рентген» гэжэ уласхоорондын обсерваториин туhаламжаар туршалганууд үргэлжэлүүлэгдээ.

Хойшодоо электронно приборнуудые бүтээхын тула эрхим шанартай полупроводниково материалнуудые абахын тула туршалгын-промышленна үйлэдбэриин базова технологическа хэрэгүүдые тааруулан табиха талаар шэнжэлгэнүүдэй хараалагдаhан программа «Галлар» гэжэ технологическа түхеэрэлгэ дээрэ бэелүүлэгдээ.

Эм домуудые электрофоретическэ аргаар наринаар сэбэрлэхэ технологи биотехнологическа туршалгануудай программын үндэhөөр бэелүүлэгдэhэн байгаа. Белогой холбоонуудай түрүүшын монокристаллнууд абтаба. Замбуулинай биотехнологиин шэнэ hалбариие нээhэн дэгдэн хөөрэлгын эрхэ байдалда гибриднэ клеткэнүүдые аша үрэ ехэтэйгээр абаха талаар комплексно шэнжэлгэнүүд хэгдэhэн байгаа.

Аралжаа наймаанай хэлсээнтэй зохилдуулан, США-да бүтээгдэhэн аппаратура хэрэглэлгэтэй биотехнологическа түрүүшын туршалга түгэсхэгдөө.

Замбуулинай дайда соогуур ниидэлгын эрхэ байдалда ургамалнуудай ба газар дээрэ, уhан соо амидардаг амитадай хүгжэлтые, ургамалай болон амитадай бүридэн бии бололгын клеткэнүүдтэ хубилалтануудай боложо байhые ерүүлхэ зорилготой ехэ хэмжээнэй биологическа шэнжэлгэнүүд хэгдэhэн байгаа. Жолоодогдон ниидэдэг станцинууд соо ургамалнуудые тарижа ургуулгые али бүхы талаhаань шэнжэлхэ, хаража үзэхэ талаар туршалганууд үнгэргэгдөө. Тэрэ тоодо шэниисэ болон салат ургуулха онол арганууд туршагдаба.

166 сүүдхэ соо дэгдэн хөөрэлгын эрхэ байдалда ажаhууха үедэнь экипажые медицинскэ талаhаань шэнжэлhэн байгаа. Ниидэлгын элдэб шатануудта хүнэй ямараар ажаллаха аргатай байhан, тэрэнэй бэе махабадай ямараар хубилдаг байhан тухай шэнэ баримта мэдээнүүд абтаа.

Тусхай шэглэлтэй «Квант-2» гэжэ модулиие замбуулинай комплексын бүридэлдэ оруулалга шэнжэлгэнүүдые, туршалгануудые хэхэ арга боломжонуудые нилээд үргэдхэhэн байна. Космонавтнууд шэнэ модулиие хабсаргажа, тааруулан табиhан научна аппаратура болон түхеэрэлгэ хэрэгсэлнүүдые саашанхи хүдэлмэридэ бэлдэhэн байгаа.

Ниидэхэ үедөө экипаж станци сооhоо газаашаа, замбуулинай дайда руу 5 дахин гараба. Замбуулинай комплексын газаа талада космонавтнууд геофизическэ туршалганууд үнгэргэхын тула, элдэб түхеэрэлгэ хэрэгсэлнүүдэй материалнуудта замбуулинай дайдын ямараар нүлөөлдэг байhые шэнжэлхын тула шэнэ аппаратура тодхон табиhан байгаа. Шэнэ түхэлэй скафандрнууд, космонавтын замбуулинай дайда соогуур амяараа ябаха түхеэрэлгэнүүд, «Квант-2» гэжэ модулиин тусхай үүргэтэй таhаг туршагдаhан байгаа.

СССР-эй Верховно Соведэй Президиумэй

УКАЗ

СОВЕТСКЭ СОЮЗАЙ ГЕРОЙ, СССР-эй ЛЕТЧИК-КОСМОНАВТ НҮХЭР А. С. ВИКТОРЕНКЫЕ ОКТЯБРИИН РЕВОЛЮЦИИН ОРДЕНООР ШАГНАХА ТУХАЙ

Замбуулинай эрдэм-шэнжэлэлгын «Мир» комплекс дээрэ замбуулинай дайда соогуур амжалтатайгаар ниидэhэнэйнь, тиихэдээ эрэлхэг зориг ба баатаршалга гаргаhанайнь түлөө Советскэ Союзай Герой, СССР-эй летчик-космонавт нүхэр **Викторенко** Александр Степановичые **Октябриин Революциин** орденоор шагнаха.

СССР-эй Верховно Соведэй Түрүүлэгшэ **М. ГОРБАЧЕВ.**

Москва, Кремль.
1990 оной февралиин 19.

СССР-эй Верховно Соведэй Президиумэй

УКАЗ

СОВЕТСКЭ СОЮЗАЙ ГЕРОЙ, СССР-эй ЛЕТЧИК-КОСМОНАВТ НҮХЭР А. А. СЕРЕБРОВЫЕ ОКТЯБРИИН РЕВОЛЮЦИИН ОРДЕНООР ШАГНАХА ТУХАЙ

Замбуулинай эрдэм-шэнжэлэлгын «Мир» комплекс дээрэ замбуулинай дайда соогуур амжалтатайгаар ниидэhэнэйнь, тиихэдээ эрэлхэг зориг ба баатаршалга гаргаhанайнь түлөө Советскэ Союзай Герой, СССР-эй летчик-космонавт нүхэр **Серебров** Александр Александровичые **Октябриин Революциин** орденоор шагнаха.

СССР-эй Верховно Соведэй Түрүүлэгшэ **М. ГОРБАЧЕВ.**

Москва, Кремль.
1990 оной февралиин 19.

СОНОСХОЛ

Бүхэсоюзна «Знание» бүлгэмэй республиканска эмхи буряад хэлэн дээрэ ээлжээтэ лекци үнгэргэхэнь.

Сагаалган тухай лекци түүхын эрдэмэй доктор Регби Ешиевич ПУБАЕВ уншаха.

Политическэ гэгээрэлэй байшангай Ехэ зал соо февралиин 22-то 18.00 сагта лекци эхилхэ.

Партийна ажабайдал: хубилган шэнэдхэлгын замаар

УЯЛГАЯА ДҮҮРГЭЖЭ ШАДААГҮЙ ХАДАА...

«Үбэлжэлгын үедэ мал ажалай продуктнуудые ехээр үйлэдбэрилхэ талаар Дүтэлүүрэй совхозой партийна организациин ба дирекциин ябуулһан хүдэлмэри тухай» гэһэн асуудалаар Захаминай районой Дүтэлүүрэй совхоздо КПСС-эй райкомой бюрогой нүүдэл заседани һаяхан болобо. Эндэ ажахын директор В. Г. Сосоров түрүүтэй совхозой ахалагша мэргэжэлтэд, мүн РАПО-гой түрүүлэгшэ, мэргэжэлтэд тус асуудалые зүбшэн хэлсэлгэдэ хабаадалсажа, өөһэдынгөө һанамжануудые хэлэжэ, энэ ажахыда үбэлжэлгын хэр зэргээр ябажа байһан тухай сэгнэхынгээ хажуугаар дутуу дунданууд дээрэ тогтоһон байна.

КПСС-эй райкомой бюрогой заседани дээрэ совхозой директорэй хэһэн тоосоон тушаа олон асуудал табигдаа. Сэхэ табигдаһан асуудалнуудта В. Г. Сосоров тодорхой харюу үгэжэ шадаагүй гэжэ хэлэхэ хэрэгтэй. Тиихэ зуура үбэлжэлгын үедэ мал ажалай продуктнуудые нэмэхэ талаар совхозой дирекциин ба мэргэжэлтэдэй хараа шугамынь мүнөөнэй эрилтэнүүдтэ хүрэнэгүй гэжэ тэмдэглэгдээ. Эндэ хэдэн тоо, баримтануудые дурдалтай. 1989 ондо гүрэндэ мяха, һү тушааха түсэбүүд дүүргэгдэбэшье, эдэ продукцинуудай шанар ехэ доогуур байна. Оньһожоруулагдамал Зэмхын фермын коллектив (үнеэн бүриһөө 1772 килограмм), оньһожоруулагдаагүй Бүтүү-Зэдын, Буусын фермэнүүдтэ (2772, 2077 килограмм) һүн һаагдаа. Һүнэйнь шанарыньшье доогуур байна. Фермэнүүдэй дэргэдэ һүнэй шанар шалгаха лабораторинууд үгы. Бүтүү-Зэдын, Буусын фермэнүүдтэ искусственна үрэжүүлгын пунктын үгы дээрэһээ 100 үнеэн бүриһөө 61 тугал абтаа. Үүлтэр һайжаруулха хүдэлмэриие мэргэжэлтэдэй муугаар эрхилһэнһээ боложо, үнеэдэй һү байралга жэл бүри олошорно.

Гүрэндэ тушаагдаха малайшье шэгнүүр доошолжо захалаа. 1988 ондо нэгэ үхэрэй шэгнүүр 305 килограмм байгаа һаа, нёдондо 304 килограмм болоһон байна. Дээдын шанартай үхэр 92 процент байгаад, үнгэрэгшэ жэлдэ 62 процент болотороо унаа. Тушааһан үхэрнүүдэйнь 12 процент дунда ба туранхай байжа, совхоз 8541 түхэригэй гарзада ороо. Харгана, Хужар гэжэ газарнуудта мал шахан таргалуулгын комплекснууд оршодог юм. Хужирай комплексдо үдэр бүри гурбан зуун грамм нэмэлтэ шэгнүүр абтана. Эндэшье, Харганыншье, комплексдо мал шахан таргалуулха зохихо эрхэ байдал түхеэрэгдээгүй байһаар. Жэшээнь, Харганын фермэдэ далнуудынь үүдэгүй, сонхонуудынь рамагүй, дэбдихэ хохиршье байхагүй. Тиимэһээ үйлэдбэрилһэн нэгэ центнер мяханиинь 431 түхэригтэ болоно.

Хонин ажалда һайрхамаар юумэн хомор. Нёдондо зуун эхэ хониНоо 62 хурьган абтаа, хонин бүриһөө 2,08 грамм нооһон хайшалагдаа.

Мал ажалай гол үндэһэн болохо үбһэ тэжээл хангалтагүйгөөр бэлэдхэгдэхэһээ гадна тэрэнэйнь шанар тулюур байна. Үбэлжэлгээ гэмгүйгөөр үнгэргэбэл, саашадаа мал ажалай продуктнууд ехэ нэмэритэйгээр абтажа, совхоздо мүнгэн олзонь дээшэ байха гэжэ ажахын мэргэжэлтэд ойлгоно хэбэртэй. Зүгөөр тэдэнэй хэлэһэн үгэнүүдые шагнахада, үбэлжэлгэдэ хандуулһан өөрын ямар хараа түсэбтэй, һанамжатай байһаниинь ойлгогдоогүй.

Үбэлжэлгые урагшатайгаар үнгэргэхэ талаар совхозой партийна организаци хараа түсэбүүдые абаһан аад, тэрэнэйнгээ олонхи хубиие дүүргээгүйнь харамтай байна. Эндэхи парторганизациин 82 коммунистһаа бүридэнхэй гэжэ хэлэхэ хэрэгтэй. Тэдэнэй 14-иинь мал ажалда хабаадалсажа. Хонишодой, тугалшадай, адуушадай дунда нэгэшье коммунист үгы байна. Энээн тухай бюрогой заседани дээрэ тэмдэглэгдээ.

КПСС-эй райкомой бюрогой заседани дээрэ үгэ абаһан ажахын ахамад мэргэжэлтэд дутуу дунданууда дурдахадаа, бүхы гол шалтагааниинь совхозой директор болон инженерна албан болоно гэжэ гэмээ ондоо хүндэ тохожо, ямар ондоо арга боломжонуудые өөһэдөө бэдэрээбди гэжэ хэлэхэ үгэгүй байшоо. Совхозой ахамад экономист С. Ц. Жамсаранов үгэ хэлэхэдээ, ажалшадай, мэргэжэлтэдэй дунда ажалай журам сахигданагүй гэжэ шүүмжэлээ. Жэшээлхэдэ, совхозой зарим хүдэлмэришэдэй 2—3 һараар Агын округ руу дура зоргоороо ошожо, олзо хулһэ олоод ерэхэдэнь, совхозой дирекциин, парторганизациин болон профкомой зүгһөө ямаршье хэмжээн абтадаггүй гэбэ. Мэргэжэлтэд малшадайнгаа гүйлтэ эрилтэнүүдые саг соонь дүүргэхын орондо хододоо худал үгөөр найдуулаад ябадаг хадань тэдэнэй нэрэ хүндэеэ буурашанхай.

Совхоздо ажал эрхилхэ түрүү онол аргануудː бригадна подряд, арендэ хүсэндөө ороногүй. Юуб гэхэдэ, жэл бүри совхоз үбһэ тэжээлээр ходо дуталдана, малшадай байра байдалые мүнөөнэй эрилтэнүүдтэ хүрэмөөр түхеэрнэгүй бшуу. Үбһэ, тарла, нэгэ ба олон жэлэй ногооной ургаса дээшэлүүлхын түлөө агрохимическэ албаНай зүгһөө анхарал табигданагүй. Энэ талаар шиидхэжэ боломоор асуудалнуудые совхозой ажалша коллективэй совет анхарнагүй, дирекцитэй холбоогүй байна. Тиимэһээ үбһэ тэжээлгүй хүшэр хүндэ мүнөө үедэ энэ хэрэгээр Монгол орондол тэжээл бэдэрхэ арга бии ха гэжэ С. Ц. Жамсаранов хэлэбэ.

Энэ дурадхалые ажахын ахамад ветврач, зоотехник, Дүтэлүүрэй сомоной Соведэй түрүүлэгшэ үгэ хэлэһэн бусадшье хүнүүд дэмжэһэн байна. Үбэлжэлгээ иимээр үнгэргэжэ байһан ажахынууд район соомнай үсөөн гэжэ РАПО-гой түрүүлэгшэ П. Д. Соктоев тэмдэглээ. Тиихэ зуураа үбэлжэлгын урда тээ РАПО-гой мэргэжэлтэдэй туһаламжаар бэлдэгдэһэн хэмжээ ябуулганууд юрэдөөшье дүүргэгдээгүй, тэрэниие хүтэлбэрилгын хараа шугам болгожо шадаагүй гэжэ тэрэ хэлэһэн байна. Тиин совхозой директор коммунист В. Г. Сосоровто партиин гэшүүнэй бүридхэлэйнь карточкада бэшэгдэхээр донгодолго тохохо гэжэ дурадхаа. КПСС-эй райкомой бюрогой гэшүүд В. Г. Лаптев, В. Д. Порхоев гэгшэд энэ дурадхалые дэмжэхынгээ хажуугаар өөһэдынгөө һанамжануудые дурадхаа. Жэшээлхэдэ, зүбшэн хэлсэгдэһэн асуудалаар дэлгэрэнгы тогтоол баталан абажа, тэрэнэй хэр зэргээр дүүргэгдэжэ байһые байгша оной мартын 15-да, июлиин 1-дэ дахинаа хаража үзөөд, дүнгүүдыень согсолхо гэжэ тэдэ дурадхаһан байна.

Үбэлжэлгээ эмхитэй гуримтайгаар саашадаа үнгэргэхэ талаарнь КПСС-эй райкомой бюрогой нүүдэл заседани саг соогоо боложо, Дүтэлүүрэй совхозой хүтэлбэрилэгшэдтэ, мэргэжэлтэдтэ, коммунистнуудта ехэ нүлөө үзүүлхэнь дамжаггүй. Гэбэшье, минии һанахада, нэгэ асуудал дайрагдаагүй гэшэ ха. Юуб гэхэдэ, Дүтэлүүрэй совхоз гурбан томо отделенитэй. Үбэлжэлгын ябаса, үбһэ тэжээл болон худэлдээ наймаанай хангалга тухай нэн түрүүн отделенинүүдэй эрхилэгшэдһээ һурахаяа ягаа гээшэб? Отделени бүхэнике толгойлжо байһан эрхилэгшэдэй һанамжануудые бюрогой шагнангүй орхиһониинь гайхамаар.

Мал ажалай түйэг ябажа байхада, үбһэ хоолшьегүй, ажалай һайн эмхидхэлшьегүй, хүтэлбэрилэгшэд болон мэргэжэлтэдэй мүртэй хүдэлмэри ябуулдаггүй ажаһын ямар байдалда мүнөө ороһон тухай хэндэшье ойлгосотой ёһотой. Совхозой ажал хэрэгүүдэй иигэжэ доройтон унаад байһан ушарта совхозой директорэй, парторганизациин секретариин, мэргэжэлтэдэй, мүн отделение эрхилэгшэдэй гэмэ зэмэ ехэ гэжэ һанагдана, энээн тухай бюрогой заседани дээрэ хэлэгдээ гээшэ. Иимэ хүшэр байдалда ажахыгаа оруулһан хүтэлбэрилэгшэдтэ, мэргэжэлтэдтэ партийна талаһаа шанга эрилтын табигдаһаниинь тон зүб. Үбэлжэлгын дүүрэтэр саг үшөө бии, зарим алдуунуудаа заһаха арга боломжо бии байна ха юм даа. Зүгөөр ажахыгаа иимэ байдалда оруулһан хүтэлбэрилэгшэд һэшхэлээ тэбшэжэ, хүдэлмэриһөөм сүлөөлжэ, энэ тушаалда ондоо хүниие һунгыт гэһэн мэдүүлгэ барихаяа яана гээшэб гэжэ ажалшад хэлсэжэ байгаа һэн. Үнэхөөрөөшье, даалгагдаһан ажал хэрэгээ эмхидхэжэ шадаагүй тушаал эзэлжэ байһан хүнүүд энэ хүдэлмэриһээм сүлөөлыт гэжэ мэдүүлгэнүүдые бэшэжэ байхыень бидэ харана ха юмбибди. Ондоогоор хэлэхэдэ, сагай эрилтэ тиимэ боложо байна бэшэ гү?..

Нүгөө талаараа совхозой парткомой коммунистнуудые үйлэдбэриин шухала участогууд дээрэ зохидоор хубаарилан табиха кадрнуудые шэлэн абаха хэрэгтэ багаар хандуулна. Отаранууд, гүүртэнүүд болон фермэнүүдтэ үзэл сурталай хүдэлмэри һулаар ябуулагдана.

Совхозой парткомой секретарь Ш. Д. Цыбиковэй партийна харюусалга тухай шиидхэбэри абажа, ажалшадай дунда үзэл сурталай хүдэлмэри һайжаруулха талаар хэмжээнүүдые абахыень тэрэниие КПСС-эй райкомой бюро уялгаба.

Вл. ДАНЖАЛОВ,
манай корр.

Партиин XXVIII съездын үзэмжэдэ табигдаха КПСС-эй ЦК-гай Платформо мүнөө үргэнөөр зүбшэн хэлсэгдэжэ байна. Би СССР-эй Конституциин 6-дахи статья тухай өөрынгөө һанамжые хэлэхэеэ һанаа һэм.

Тус статьягай найруулгые хубилгаха тухай бэшэ, харин общество дотор ба гүрэн соо КПСС-эй үүргэ тухай асуудал эндэ эрид хурсаар табигдана гээд би ойлгоноб. Эндэ олон партитай байгууламжа хэрэгтэй гэһэн һанамжашье бии.

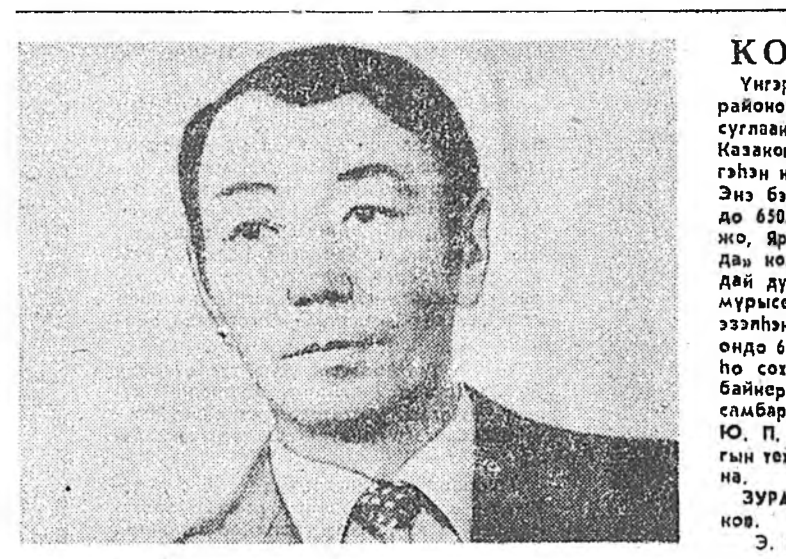
1977 оной брежневскэ Конституцида 6-дахи статья оруулагдажа, гүрэнэй аппарат— партийна аппарат — Совёдүүдэй аппарат гэһэн адли бэшэ боломжонуудтай, эрхэтэй гурбалжан бии болобо. Нютагай Совёдүүд ямаршье мүнгэн һангүй, тиимэһээ арга боломжонудай талаар ехэ хаһагдаһан байдалтай бэлэй. Иимэрхүү ёһо гурим гансал гүрэнэй зөөриин (колхозно-кооперативна зөөри үнэн дээрээ бэеэ даанхай бэшэ бшуу, тиимэһээ тэрэниие би мүн лэ гүрэнэй зөөри гээд тоолоноб) байгуулгые хараална ха юм.

СССР-эй Конституциин 6-дахи статья, нэрээшье, хубилгагдахаар болоо. Совёдүүд засагаа бодотоор гартаа абаха зэргэтэй. Гэбэшье, партиин хүтэлбэрилхы үүргэ иигээд лэ дүүрэшэхэ гээд хэлэнэгүйб. Общестовын хүгжэлтын алишье шатада тэрэниие залан хүтэлбэрилхэ хүсэн хэрэгтэй. Эгээл иимэ хүсэн — Коммунис парти байха зэргэтэй гээд һанагдана. Нэгэ гү, али олон партитай системын байгуулагдаашье һаа, Коммунис парти хүтэлбэрилхы үүргэеэ алдахагүй ёһотой.

Совет засагай дээдын зургаанда һунгалтанууд үнгэргэгдэжэ, Коммунис партиин нэрэ хүндэ яһала ехэ гээд харуулаа — СССР-эй арадай депутатуудай 87 процентнь коммунистнууд болоно бшуу.

Олон партитай байгууламжа хэрэгтэй гээд мэдүүлэгшэд үнэн дээрээ КПСС-ые үгы хэхэеэ, коммунистнуудай дунда яһа хаяхаяа һэдэнэ гээшэ. Манай парти алдуу эндүүнүүдые гаргаһанаа мэдэржэ, совет обществые саашадань хүгжөөхэ тухай бодомжолно бшуу. Иимэ хүндэ хүшэр үедэ партидаа туһалхын орондо тэрэнээ шүүмжэлжэ, һаад түбэг ушаруулжа байха гээшэмнай хайшааб?!

Партийна хүтэлбэрилэгшэдые дэбжүүлхэдээ, наһанайнгаа амаралтада гарахаяа байһан гү, али гараһан хүнүүдые дэбжүүл-

«ЭНЭРХЫ ЁҺОТО, ДЕМОКРАТИЧЕСКА, ... ШЭ» КПСС-эй ЦК-гай ПЛАТФОРМЫН ПР... ХЭЛСЭНЭБДИ.

ПАРТИИН У... БОДОЛДО ЭТИ...

бэрилхэ хүсэн хэрэгтэй. Эгээл иимэ хүсэн — Коммунис парти байха зэргэтэй гээд һанагдана. Нэгэ гү, али олон партитай системын байгуулагдаашье һаа, Коммунис парти хүтэлбэрилхы үүргэеэ алдахагүй ёһотой.

1989 ОНДО БУРЯАДАЙ АССР-эй СОЦИАЛЬНО-ЭКОНОМИЧЕСКА ХҮГЖ...

(Үргэлжэлэл. Эхниинь февралиин 20-кой номерто)

АГРОПРОМЫШЛЕННА КОМПЛЕКС

1989 ондо бүхы категориин ажахынуудта **бүхыдөө абтаһан хүдөө ажахын продукци** (уридшалан абтаһан дүнгүүдээр) 628 миллион түхэригтэ болоһон байна. Тэрэ тоодо ниитын ажахынуудта 466 миллион түхэригтэ болоо.

1988 онойхитой сасуулбал, бүхыдөө абтаһан хүдөө ажахын продукциин хэмжээн 30 миллион түхэригөөр гэхэ гү, али 5 процентээр, тэрэ тоодо газар таряалангай продукци 22 миллион түхэригөөр гэхэ гү, али 12 процентээр, мал ажалай продукци 8 миллион түхэригөөр гэхэ гү, али 2 процентээр хороогдоо.

Ниитын хүдөө ажахыда ажалай **бүтээсэ** 4 процентээр доошолоо. Колхоз, совхозуудай бүхы зүйлөөр олоһон жэлэйнь олзо 198 миллион түхэриг боложо, 1988 онойхиһоо 10 миллион түхэригөөр гэхэ гү, али 5 процентээр бага болоһон байна.

1989 ондо бүхы категориин ажахынуудта хүдөө ажахын ургамалнуудай **тарилгын газар** 783,9 мянган гектар болгогдобо. Тэрэ тоодо ороохото болон ороохото-буурсагта ургамалнууд 381,2 мянган гектарта, хартаабха 19,3 мянган гектарта, овощ 2,5 мянган гектарта таригдаа. Ороохото болон ороохото-бобово ургамалнуудай тарилга 1988 онойхиһоо 0,2 процентээр, хартаабха 2, тэжээлэй ургамалнууд 1 процентээр хороогдоо.

Бүхы категориин ажахынуудта хүдөө ажахын гол ургамалнуудай **бүхыдөө абтаһан ургаса** иимэ дүнгүүдээр жэшээлэгдэнэ гэбэл (мянган тонноор).

	1988 он	1989 он	Тодорхойлходо жэлдээ дунда зэргээр 1981—1985	1986—1989
Ороохон	688,5	465,9	457,1	553,1
Хартаабха	212,7	236,1	223,5	225,9
Овощ	39,4	27,1	35,2	36,8

1989 ондо бүхыдөө абтаха ороохо таряан, овощой хэмжээн хороогдоо. Тусхайлбал, ороохо таряа үйлэдбэрилхэ түсэб 14 процент, хартаабха —11, овощ—48 процентээр дутуу дүүргэгдэбэ.

Республикымнай колхоз, совхозуудта 76,3 мянган тонно таряан, 10,5 мянган тонно хартаабха, 18,9 мянган тонно овощ түсэбөөр хараалагдаһан хэмжээнһээ багаар абтаа.

Гэхэтэй хамта энэ табан жэлэй үнгэрһэн дүрбэн жэл соо иимэ зүйлэй продукци үйлэдбэрилхэ түсэб 104 процент дүүргэгдээ. Мүн 11 районой ажахынууд хараалагдаһан даабаряа бэелүүлжэ, үлүүлэн дүүргэһэн байна.

1988 ондо ороохото ургамалнуудай ургаса гектарай 18,0 центнер байһан һаа, нёдондо республика доторнай бүхыдөө 12,2 центнер болоһон байна.

Бүхы категориин ажахынуудта бүхыдөө абтаха хартаабхын хэмжээн 23,3 мянган тонноор гэхэ гү, али 11 процентээр дээшэлээ. 1988 ондо хартаабхын ургаса гектарай 108 центнер байһан һаа, 122 центнертэ хүргэгдөө. Тэрэ тоодо ниитын секторэй ажахынуудта 78 центнерһээ 88 центнер хүрэтэрөө дээшэлээ. Гэбэшье нёдондо хахадһаа үлүү ажахынуудта хартаабхын ургаса гектарай 75 центнерһээ доошо байба. Эндэ ажахынуудай оройдоол 14 процентнь гектарай 125 центнерһээ дээшэ хартаабха малтаһан байна.

Үнгэрһэн жэлэйхитэй сасуулбал, долоон районой (Бэшүүрэй, Захаминай, Кабанскын, Хэжэнгын, Хяагтын, Мухар-Шэбэрэй, Прибайкалиин) ажахынуудта хартаабха ехээр суглуулагдаа.

Овощ үйлэдбэрилгэ 7,9 мянган тонноор гэхэ гү, али 23 процентээр доошолоо, 1988 онойхитой зэргэсүүлхэдэ, гансал Бэшүүрэй район овощ суглуулгаяа дээшэлүүлһэн байна.

Республикын гүрэнэй ажахынуудта болон колхозуудта овощой ургаса гектарай 41 центнерээр доошолжо, 87 центнер болоо юм. Бүхы ажахынуудай хахадһаа олониинь гектарай 75 центнерһээ бага овощ хуряажа абаа.

Колхоз, совхозууд арбан хоёрдохи табан жэлэй дүрбэн жэлдэ хартаабха үйлэдбэрилхэ түсэбөө 17 процентээр, овощ 23 процентээр багаар дүүргэбэ. Тусхайлбал, бүхыдөө 67,2 мянган тонно хартаабха, 36,5 мянган тонно овощ түсэбһөө багаар абтаа.

Гэхэтэй хамта түсэбтэ табан жэлэй дүрбэн жэлдэ хартаабха үйлэдбэрилхэ түсэбөө хоёр район (Кабанскын, Хойто-Байгалай), овощ үйлэдбэрилхэ даабаряа дүрбэн район (Захаминай, Кабанскын, Хэжэнгын, Мухар-Шэбэрэй) дүүргээ.

1989 ондо бүхыдөө таригдаһан шэниисын 27 процентнь, овощой 0,1 процентнь, хартаабхын 7 процентнь эршэмтэй технологёор таригдаа.

Бүхы категориин ажахынуудта газар таряалангай продуктнуудые **гүрэндэ худалдалга** иимэ байба гэбэл, (мянган тонноор):

	1988	1989	Тодорхойлходо, жэлдээ дунда зэргээр 1981—1985	1986—1989
[Ха]ртаабха	54,1	57,0	50,2	55,9
Овощ	26,6	18,4	22,6	27,1

Республикамнай 1989 ондо хартаабха гүрэндэ худалдаха түсэбөө үлүүлэн дүүргээ. Энэ хугасаа соо 35,4 мянган тонно гэхэ гү, али ороохо таряанай 71 процентнь гүрэнэй түсэбһөө багаар тушаагдаа. Мүн овощой 13,6 мянган тонно гэхэ гү, али 31 процентнь хараалагдаһан даабариһаа дутуу худалдагдаа.

Гүрэндэ таряа худалдаха жэлэйнгээ түсэбые иимэ зүйлэй продукци тушааха даабаритай 13 районһоо арбаниинь, хартаабха —18 районһоо 5-ниинь, овощ—18 районһоо 16-ниинь дүүргэбэгүй.

Бүхы категориин ажахынуудта **мал ажалай продуктнуудые үйлэдбэрилгын** дүнгүүд иимээр харуулагдана гэбэл:

	1988	1989	Тодорхойлходоо жэлдээ дунда зэргээр 1981—1985	1986—1989
Мяхан (үүсэлэгдэһэн шэгнүүрээр), мянган тонноор	72,0	71,9	59,1	67,2
Һүн мянган тонноор	274,3	271,2	220,0	259,2
Үндэгэн миллион монсогороор	287,1	307,0	204,2	270,8
Ноохон (физическэ шэгнүүрээр), тонноор	5473	5473	5516	5247

1988 онойхитой сасуулхада, ниитын хүдөө ажахыда мяха үйлэдбэрилгэ 2 процентээр, һүн 1 процентээр, үндэгэн 7 процентээр дээшэлээ.

Арбан хоёрдохи табан жэлэй дүрбэн жэл соо түсэбһөө гадуур 4,1 мянган тонно мяхан (амидын шэгнүүрээр), 43,1 мянган тонно һүн, 94,7 миллион монсогор үндэгэн үйлэдбэрилэгдөө. Зүгөөр энэ хугасаа соо гүрэндэ 594 тонно ноохон (физическэ шэгнүүрээр) түсэбһөө дутуу худалдагдаа.

Мяха үйлэдбэрилхэ жэлэйнгээ түсэбые 8 район, һү— 6 район, үндэгэ—нэгэ, ноохо—9 район дүүргэбэгүй.

Хүдөө ажахын предприятинуудта үнеэн бүриһөө дунда зэргээр 2284 килограмм һүн һаагдаа. Тиигэжэ 1988 онойхитой зэргэсүүлхэдэ, үнеэн бүхэнэй һү шэмэ 132 килограммаар дээшэлүүлэгдээ.

Мал, гахай түлжүүлхэ, шахан таргалуулха гүүртэ, фермэнүүдтэ малай, гахайн хоног бүриин шэгнүүр дээшэлээ. Тусхайлбал, үхэр малай хоног бүриин шэгнүүр 1988 ондо 342 грамм байбал, 353 граммда, гахайн—219 граммһаа 238 грамм хүрэтэр нэмээ.

Тахяануудай ашаг шэмэ 1988 оной хэмжээндэ үлөө гэхэ гү, али туд бүриһөөнь 248 үндэгэн суглуулагдаа.

Бүхы категориин ажахынуудта мал ажалай продуктнуудые **гүрэндэ худалдалга** иимэ байба:

	1988	1989	Тодорхойлбол жэлдээ дунда зэргээр 1981—1985	1986—1989
Мал, шубуун (амидын шэгнүүрээр), мянган тонноор	84,7	87,3	63,0	81,0
Һүн, мянган тонноор	169,9	170,0	128,5	164,4
Үндэгэн, миллион монсогороор	238,1	251,6	151,6	219,3
Ноохон (сэбэр утаһанай хэмжээгээр), тонноор	2645	2668	2544	2551

1989 ондо бүхы категориин ажахынууд мал ажалай продуктнуудые гүрэндэ худалдаха жэлэйнгээ түсэбые үлүүлхын хажуугаар 1988 онойхитой зэргэсүүлхэдэ продукци тушааха хэмжээе дээшэлүүлээ.

Республикын диилэнхи районууд мал ажалай продуктнуудые гүрэндэ худалдаха жэлэйнгээ түсэб урагшатайгаар бэелүүлээ.

Малай тоо толгой иимээр хубилаа гэбэл (январиин 1-нэй дүнгөөр, мянган толгойгоор):

	Бүхы категориин ажахынуудта 1989 он	1990 он	тэрэ тоодо хубиин ажахыда 1989 он	1990 он
Үхэр мал	552,8	560,6	157,6	166,2
тэрэ тоодо үнеэд	174,6	179,9	62,6	66,5
Гахайнууд	268,0	266,2	112,3	114,9
Хони, ямаанууд	1581,3	1493,6	109,9	114,1

Ниитын секторэй ажахынуудта үхэр малай, гахайн, хонидой тоо толгой үсөөрүүлэгдээ.

Гэхэтэй хамта тугал, поршоонхо, унаган урда жэлэйхиһээ олоор абтаа. Бүхы түрэлэй малай гарза хоролто горитойгоор хороогдоо.

Совхозууд, колхозууд ажахынуудайнгаа хүн зондо 1988 онойхиһоо 0,1 мянган үхэр мал, 5,6 мянган гахай, 7 мянган хони олоор худалдаа.

Ажахынуудай хүн зоной хубиин ажахыда бүхы түрэлэй малай тоо толгой олошороо. Гэбэшье 1990 оной январиин 1-нэй малай тоо бүридхэлэй дүнгөөр хүдөө нютагуудта ажаһуудаг айл, зоной 35 процентнь ямаршье түрэлэй малгүй, 56 процентнь үнеэгүй, 54 процентнь гахайгүй, 82 процентнь хонигүй байба.

Республикымнай совхозуудта, колхозуудта малай условно толгой бүхэндэ 9,8 центнер тэжээлэй единицын хэмжээнэй олон зүйлэй тэжээл бэлэдхэгдээ. Энэнь нёдондонойхиһоо 3,4 центнерээр бага болоно.

Үбһэ тэжээлээр бусадһаа найдамтайгаар хангагдаһан Хэжэнгын райондо малай условно толгой бүхэндэ 17,4 центнер, Кабанскын райондо 14,3 центнер тэжээлэй единицын хэмжээнэй олон зүйлэй тэжээл бэлэдхэгдэбэ.

1989 ондо агропромышленна комплексдо 1022 трактор, ашаанай 1165 автомобиль, ороохо таряанай 160, хартаабха малтаха 20, силосэй болон тэжээлэй ургамалнуудые хуряаха 44 комбайн, 625 плуг, уһа сасаха, газар уһалха 80 машина үгтэһэн байна.

1989 ондо хүдөө ажахыда 44,1 мянган тонно минеральна үтэгжүүлгэ (хэрэгтэй бодосуудыень 100 процентээр тодорхойлходо) үгтөө.

Республикын агропромышленна комплексые хүгжөөлгэдэ 225,7 миллион түхэриг капитальна һомололго гэхэ гү, али тогтоогдоһон лимидэй 118 процентнь хэрэглэгдэбэ. Энэ мүнгэ зөөриин 188,5 миллион түхэригынь гэхэ гү, али 84 процентнь хүдөө ажахы хүгжөөлгэдэ эльгээгдээ. Тиихэдэ 30,3 миллион түхэриг гэхэ гү, али 9 процентнь болбосоруулан буйлуулгын һалбарида зорюулагдаа.

Мелиоративна барилгын капитальна һомололго 28,1 миллион түхэриг болоо.

Нэгэ доро 7 мянган тонно хартаабха, овощ хадагалха хранилище ашаглалгада үгтөө. Жэлдээ 4 мянган тонно мяха үйлэдбэрилхэ хүсэтэй мал үүсэлхэ Могойто һууриндахи пунктые (УлаанҮдын мяханай комбинадай) ашаглалгада тушаалга хангагдаагүй. Тэрэшэлэн бусад хоёр пунктнууд (туд бүрөө жэлдээ 4 мянган тонно мяха үйлэдбэрилхэ Багдарин, Нарһата һууриндахи) 1989 оной декабрь һарада ашаглагдаха түсэбһөө гаргагдаа.

Мелиоративна һубаг, ханаабуудые, хаалта, залуурнуудые комплексноор һэргээн шэнэлхэ хүдэлмэри 2,14 мянган гектарта ябуулагдаа.

КАПИТАЛЬНА БАРИЛГА

Гүрэнэй капитальна һомололгын ашаар баригдажа, ашаглалгада тушаагдаа гэбэл:

«Бурятэнерго» нэгэдэл болон бусад эмхи зургаанууд— электрын элшэ хүсэ дамжуулдаг 576,7 километр утатай утаһа татаа, тэрэ тоодо хүдөө ажахын хэрэглэмжэдэ 557,7 километр;

«Бурятавтодор» нэгэдэл—хатуу хушалтатай 99,7 километр автомобильна харгы, тэрэнэйнь 39 километр шэнэ юм;

Хэлхээ холбооной управлени —4,25 мянган номерой телефонно автомат станци, тэрэнэйнь 0,45 мянган номер хүдөө нютагуудта баригдаа;

БАМ-ай дирекци-түмэр замай шэнэ лини: Нижнеангарск—Витим участогта 165 километр, тэгшэ газарта 54,3 километр түмэр зам баригдаа;

«Бурятавтомелиорация» нэгэдэлдэ — Николаевскын хэбтэшын һуури дээрэ Тарбагатайн райондо 400 мянган кубометр хайр шулуу жэлэй туршада бутаргадаг завод, уурхай;

«Бурятстрой» нэгэдэлдэ—жэлэй туршада 72 мянган кубометр перлит үйлэдбэрилдэг цех томо панелеэр гэр барилгын 1-дэхи заводто;

«Байкалрыбпром» нэгэдэлдэ— Яруунын загаһанай ажахыда жэлдээ 150 тонно товарна загаһа үйлэдбэрилхэ ээлжээтэ түхеэрэлгэнүүд;

Республикын хүн зоной ажаһуудалай хэрэглэмжэ хангалгын министерствэдэ — Нарһатада, жэлдээ хүн зондо 350 мянган түхэригэй хангалга үзүүлхэ ажаһуудалай хэрэглэмжэ хангалгын байшан;

Техническэ шэнэлэн зэбсэгжүүлгэ хэһэнэй ашаар «Электромашина» заводто электродвигательнүүдые үйлэдбэрилгые 100 хэһэгээр, Горхоной леспромхоздо модо зөөжэ гаргалгые 15 мянган кубометрээр ехэ болгохо, нарин сэмбын комбинадта экономическа байдалые, гаргадаг продукциин шанар һайжаруулха, үйлэдбэриин зарим участогуудта ажалладаг хүдэлмэришэдэй тоо үсөөн болгохо арга боломжо олгогдоһон байна.

Республикын арадай ажахые хүгжөөлгэдэ гүрэнэй, кооперативна предприятинуудай болон эмхи зургаануудай 935,2 миллион түхэригэй зөөри үнгэрһэн жэлдэ хэрэглэгдээ. 1988 онойхиһоо капитальна һомололгын хэмжээн 5 процентээр дээшэлүүлэгдээ, барилга-хабсаралгын хэһэн хүдэлмэриин хэмжээн 3 процентээр доошолуулагдаа.

Капитальна һомололгын ниитэ хэмжээн соо гүрэнэй предприятинуудай, эмхи зургаануудай өөһэдын мүнгэ зөөриин хуби 1988 оной 27 процентһээ 32 процент хүрэтэр үнгэрэгшэ жэлдэ дээшэлүүлэгдэжэ, 286,5 миллион түхэриг болоо юм.

1989 ондо үгтэһэн капитальна һомололгын лимит 102 процент хэрэглэгдээ, тиихэтэй хамта гол фонднуудые ашаглалгада оруулха түсэб 19 процентээр дутуу дүүргэгдэһэн байна. Иимэ байдалда республика дотор түгэсхэгдээгүй барилгануудай тоо үсөөрнэгүй, тиин эхилэгдэһэн барилганууд материальна, ажалай нөөсэнүүдээр батадхагданагүй бшуу.

Республикын арадай ажахын үйлэдбэриин һалбаринуудай түсэбөөр хараалагдаһан гол фонднууд 251,4 миллион түхэригөөр (түсэбэй 20 процент), гэр байра, хүүгэдэй эмхи зургаанууд, һургуули болон социально-соёлой бусад объектнүүд 25 миллион түхэригөөр (түсэбэй 11 процент) дутуу ашаглалгада тушаагдаа.

Үйлэдбэриин хүсэнүүдые ашаглалгада оруулха түсэб республикын дүрбэн предприяти дүүргэбэгүй: Зэдын комбинат —10 мянган кубометр хабсаргагдамал түмэр-бетон зүйлнүүдые үйлэдбэрилхэ, «Бурятстрой» нэгэдэл—40 мянган дүрбэлжэн метр панель, хэрэгсэлнүүдые үйлэдбэрилхэ 1-дэхи, 2-дохи КПД заводуудые. Түгнын шулуун нүүрһэнэй уурхай—1 миллион тонно нүүрһэ малтаха, Улаан-Үдын мяханай комбинат —халаанай туршада 4 тонно мяха үйлэдбэрилхэ хүсэнүүдые ашаглалгада тушаабагүй.

«Теплоприбор» завод үйлэдбэриин хүсэнүүдые ашаглалгада оруулха гүрэнэй захил оройдоол 11 процент дүүргээ.

«Бурятхлебопродукт» нэгэдэл Гусиноозерск хотодо хилээмэнэй завод, Хэрэн тосхондо самоледой буудаг, ниидэдэг талмай (захил хэгшэ республикын Совминай дэргэдэхи УКС),

ТРАНСПОРТ БА ХЭЛХЭ...

Ниитэ хэрэглэмжын транспортаар ашаа... нуудые зөөлгэ удаадахи дүнгүүдээр тод...

Бүхы түхэлэй транспортаар ашаа эльгээгдээ, мянган тонноор
Тэрэ тоодо:
түмэр замай
уһан замай
автомобильна
авиационно
бүхы түхэлэй транспортаар хүн зониие зөөлгэ, миллион пассажиро-километр
Тэрэ тоодо:
түмэр замай
уһан замай
автомобильна
авиационно

Түмэр замай транспортаар ашаа эльгээ... процент дүүргэгдээ.

Түмэр замай һалаанууд дээрэ вагонһоо ашаа буулгаха, тээхэ хүдэлмэри предприяти, эмхи зургаанууд һайнаар эмхидхэнэгүй. Тиигэжэ 1989 оной декабрь соо вагонуудай ашалга, буулгалга доро байха нормо республика дотор дунда зэргээр 51 процентээр үлүүлэгдээ. Илангаяа «Электромашина», локомотив-вагон заһабарилгын заводууд «Буржелезобетон» нэгэдэл, үрэ жэмэс овощ хадагалдаг 2-дохи бааза декабрь һарада вагонуудые хэмһээ удаан байлгаа.

Хэлхээ холбооной предприятинууд 1989 ондо гол ажал

ГАДААДЫН ЭКОНО... АЖАЛ ЯБУУ...

Сэхэ болон эд бараа андалдалгын (бартерна) худалдаа наймаан саашадаа хүгжөөгдөө.

48 предприяти, эмхи зургаанууд энэ хэрэгтэ хабаадалсана, 1989 ондо 10,8 миллион түхэригэй продукци хариин гүрэнүүдтэ эльгээгдээ, 12,8 миллион түхэригэй продукци гол түлэб Вьетнам, МНР, КНР-һээ худалдагдажа абтаа. Эрье, хилэ шадар худалдаа наймаа хэхын тула 2,3 миллион түхэригэй продукци эльгээгдээ, энэнь урда жэлэйхиһээ 4 процентээр ехэ болоно.

Статистикын Буряадай республиканска управ...

ДОЛТОЙХОН ҮҮДЭЙМНАЙ ЭГЭН ЛЭ»

харуулжалжа, эхэ шэгнүүртэйгээр тушаадаг болохын тула хүн бүхэн эрмэлзэдэг болоо. Шэнэ гуримай нэбтэрүүлэгдэhэн хойшо үхэршэд, хонишод бүхы гаргашаяа тон нарийвар тооложо, бүридхэлдэ абахаhаа гадна ёhотой болзорто малаа шахажа, шэгнүүрыень нэмээхэ гэжэ оролдоно. Эдэ бүхы хубилалтануудые хүргэдэхэ үеэр совхозой директор бүхы ажахы дотор нэгэдэмэл подрядай гурим ажаллуулха арга хэрэглэхээр шиидэбэ.

Үйлэдбэриин гаргашануудые эрид хороохо түрүү арга үргэнөөр хэрэглэhэнэй ашаар совхоз мүнөө гансашье районой бэшэ, мүн республика доторой олзотой ажахынуудай нэгэн болонхой. Жэшээлбэл, 1989 оной дүнгөөр бүхы олзонь 1 миллион 779 мянган түхэриг болоно, ашаг олзонь 85,7 процентдэ хүргэгдөө.

Ажахын коллектив үйлэдбэриингээ хэмжээ дээшэлүүлхэ-[illegible] хорёо, комбайн заhабарилха депо, тоhо, түлишын станци барижа ашаглаа. Мүнөө 200 үхэрэй баталгамжатай байра, үбhэ хадагалха хоёр склад баригдана. [illegible] эд бараанай магазин шэнээр баригдаа. Совхозой хоёрдохи отделенин түб болохо Хонхоло hууринай тухэл шарай эрид хубилаа. Эндэ эхин hургуулиин [illegible] адай барилгын хэгдөө, хүдөөгэй [illegible] заhабарилгын [illegible] ндэ мал үүсэлгэжэ хадагалха томо пункт, шэлэн хүнүүдэй [illegible] хэ физиокабинет, фельдшерскэ пункт, 50 [illegible] баригдажа [illegible] хэ ойртоо. Энэ hууринда 300 [illegible] ай hураха дүн [illegible] байшан бэд [illegible] бүхы барилга [illegible] ажахы доторой аргаар, совхозой өөрынь мүнгэ зөөреэр хэгдэнэ.

Хоёр жэлэй саада тээ Хонхоло hууринай гэрэй эзэн эхэнэрнүүдые, басагадые ажалаар хангаха зорилготойгоор оёдолой үйлэдбэриин «Туяана» нэгэдэлэй Бэшүүрэй филиалhаа өөhэдын филиал нээгээ юм. Мүнөө эндэ хори гаран басагад, бэреэдүүд элдэб хүбсаhа хунар оёно. Совхоз ойрын жэлнүүдтэ халтар хара үнэгэ үсхэбэрилхэ фермэ барижа захалаа.

Ябажа байгаа энэ табан жэлэй эхинhээ хойшо ажахыда үмсын аргаар 64 гэр баригдаа. Хүнүүдэй шэнээр гэр барижа толлоходонь совхоз ехэ туhаламжа үзүүлнэ.

hүүлэй жэлнүүдтэ бага hууринуудые hэргээн хүгжөөхэ талаар совхоздо ехэ ажал ябуулагдана. Жэшээлбэл, Хонхоло hуурин хосороогоhоо [illegible]

Түрэл совхозойнгоо директор Мунко Ешеевич Очиржаповые ажахынгаа коллективэй хамтын суглаан дээрэ hунгуулиин Шэбэртын 81-дэхи округhоо Буряадай АССР-эй арадай депутадта кандидадаар дэбжүүлhэнэйнь удаа олон хүнүүдтэй уулзажа хөөрэлдөө hэмди. Тиихэдэл хүн бүхэн нэгэл hанамжатай байhанаа харуулаа юм.

— Бодолтойхон хүбүүдэймнай нэгэн Мунко Ешеевич Очиржаповта найдаха, түшэглэхөөр, —гэжэ нютагайнь наhатай үбгэжөөлнүүдэй нэгэнэй хэлэhэниинь юундэшьеб ухаандамнай бүхөөр хадуугдаа hэн. Магад үшөө залуугайнгаа охин дунда ябаhан энэ нүхэрэймнай бэелүүлхээр хараа зорилгонууд, эршэ хүсэн үнэхөөрөө дундаршагүй ехэ байжа болоо. Энээниинь урид ойлгоhон нютагайхидынь хүбүүгээ зүбөөр сэгнээ гэжэ hанагдана.

Түрэл совхоздоо хэрэгтэй ашаа тээгээд, Улаан-Үдэhөө зүүлжэ зурыhан харгыгаар Хэжэнгэ тээшээ табилуулхадаа, «ГАЗ-51» тухэлэй шэрхихэн машинынгаа жэгдэхэн абяатай мотоорой жэнгинээн доро буряад дуунуудаа хангюурдажа эхилхэ даа...

Харгын хоёр хажуугаар нэмжыhэн үргэн талаар аялга дуун зэдэлжэ захалха. Энэ хүгжэмые аалихан hэбшээн дали дээрээ дүнгэн ебаад, аяар тэрэ саагуур hубарилдан жэрылдэhэн хада уулануудта хүрэтэр хүргэhэндэл үзэгдэхэ. Тиигээд лэ жолоошон хүбүүнэй дуунуудые hайхашааhан хада уулануд машинын хажуу сонхонуудаар hубарилдан үнгэржэ, гар гараа барисалдан өохор хатаржа ябаhандал болохо. Түрэл аялга дуунуудаа хоолой мэдүүлэн дуулахадань, түмэр хүлэгөөрөө табилуулжа ябаhан хүбүүнэй досоо үргэн таладал уужам тэнюун болоходол гэнэ...

Залуухан жолоошон хүбүүн тухай эдэ мүрнүүдые бэшэхэдээ, би Буряадай АССР-эй арадай артист Доржо Сультимов тухай зурагланаб. Буруу ойлгожо бү орхигты, мэдээжэ артистын шэнэ зүжэгтэ залуухан жолоошоной рольдо наадаhан тухай бэшэбэ ха юм гэжэ hанажа болохот. Энэ нүхэрнай Хэжэнгын 8 жэлэй интернат-hургуули дүүргээд, түрэл Ород нютагтаа жолоошоноор хүдэлhэн байха. Тэрэл үедэ артист болохо гэhэн бодол толгойдонь орожо, үдэр ерэхэ бүри амар заяа [illegible]

[illegible] дурдалтай. Эдэмнай хэд бэ гэбэл, классайнь хүтэлбэрилэгшэ Ирина Семжамитовна Мункина, буряад хэлэнэй ба литературын багша Самжил Базарович Цыренов гэгшэд болоно. Эдэ багшанарай эмхидхэhэн драмкружокто Доржо хүбүүн эгээн түрүүшынхиеэ тайзан гээшэтэй танилсаа бшуу.

А. МУНКУЕВ,
Бэшүүрэй районой Бодонгуудай совхозой парткомой секретарь.
В. ЖИГЖИТОВ,
манай корр.

Арадай кандидадууд

БЭЛИГТЭЙ АРТИСТ

Харин үнинэй бодомжолдог артист болохоб гэhэн нюусахан хүсэлынь hанагдаагүйгөөр бэелүүлэгдэшэhэн юм.

Улаан-Үдын аэропортын тусхай автоколонноdo жолоошоноор hаяхан хүдэлжэ эхилээд байгаа. Нэгэтэ хүдөө ажахын дээдэ hургуулида hурадаг нүхэртөө хамтын байрада ороходонь, хүршэ таhалгадань хэдэйшьеб огсомоор дуулалдаха, шанга шангаар шүлэг уншахань дуулдаба. «Хүршэнэршни концерт-наадаанда бэлдэнэ гү?»— гэжэ нүхэрhөө hураhадань: «Үгы даа, театральна институдта шалгалта барихаяа байhан нютагайнь хүбүүд, басагад бэлэдхэлээ хэнэ»,— гэжэ харюусаба. Уданшьегүй Доржо тэдэнээр танилсажа хөөрэлдөөд, хэдэхэн үдэрэй туршада документнүүдээ суглуулжа, тэдэнтэй сугтаа шалгалта барижа эхилээ hэн. Тиихэдэ 200 гаран хүнhөө 27-ниинь абтажа, Алас-Дурнын искусствын институдай театральна отделениин студентнэр болоhон юм. Харин тэрэ хүршэ таhалга соо дуулалдаhан зон соохоо мүнөө Буряадай АССР-эй габьяата артист болоhон Цырен-Доржо Бальжанов тэрэ 27 золтойшуулай тоодо байгаа.

1975 ондо драмын театрай артистын диплом абаhан чухэдөөрөө Доржо Сультимов Х. Намсараевай нэрэмжэтэ буряад драмын театрта хүдэлжэ эхилээ. Хойто жэлынь буряад театр Москва гастрольдо ошоо hэн. Энэнь залуу артистын түрүүшын шалгалта болоо. Тус гастрольдо А. Вампиловай «Ехэ хүбүүн» гэжэ зүжэгтэ — Ууган хүбүүнэй, Х. Намсараевай «Тайшаагай ташуурта» — хуасай отогой гулваагай, А. Сафроновой «Засагта»— Николайн рольнуудые гүйсэдхөө hэн.

Буряадаймнай сценын мэдээжэ бэлигтэйшүүл—РСФСР-эй арадай артистнууд Н. Гендунова, Д. Дондоков, РСФСР-эй габьяата артистнууд Д. Шангина, Б. Аюшин, Г. Бутуханов, Буряадай АССР-эй арадай артист С. Рабсалов болон бусад бэлиг шадабаряа Москвада үндэр сэгнэлтэтэйгээр харуулжа, академическэ гэhэн үндэр нэрэ зэргэ түрэл театртань олгуулалсаад, хэлэшэгүй баяртайнууд бусаhан юм. Энэнь тус театрай байгуулагдаhан үдэрhөө наадажа, зохёохы хүсэ шадалаа, бүхы наhаяа буряадай драматическа искусствада зорюулhан ахамад үеын артистнарай, тэрэ үедэ сценэ дээрэ наадажа ябаhан бэлигтэнэй эсэшэ сусашагүйгөөр ябаhанайнь үрэ дүн болоо ха юм. Олон жэлдэ театрай директор ябаhан, ажалай ба дайнай ветеран, РСФСР-эй соёлой габьяата хүдэлмэрилэгшэ Ц. А. Балбаровай үүргын тон ехэ байhаниие тэмдэглэхэ хэрэгтэй. Мүн тиихэдэ театрай тайзан дээрэ наадажа, бэлиг шадабарияа харуулжа эхилhэн залуу артистнарые буряад театрайнгаа нэрэ хүндые өhотоор үргэжэ, энэ үндэр нэрэ зэргэдээ хүрэмэ искусство харуулжа ябахыень уялгалhан ушар ха юм даа.

Тэрэ гэhээр Доржо Сультимов түрэл театрайнгаа тайзан дээрэ 60 гаран, ехэ бага рольнуудые байгуулhан байна. Тэрэ тоодо Б. Эрдынеевэй «Бэшэгдээгүй шүлэг» гэжэ зүжэгтэ — Жаргалай, Лопе де Вегын «Хатарай багшада»—Тезанын, Х. Намсараевай «Тайшаагай ташуурта»— Гүрэмбэ ламын, Ц. Шагжинай «Будамшууда»— Шэрээтэ ламбагайн, Д. Эрдынеевэй «Бальжан хатанда»»— Бүүбэй-Бээлэ хаанай, Н. Гоголиин «Ревизорто»— хотын даргын рольнуудые нэрлэе.

Нэрлэгдэhэн эдэ рольнууд ба Доржо Сультимовай наадажа харуулhан ондоошье геройнууд булта жэгдэ hайнаар наадагдажа артистын амжалтанууд болоо гэжэ хэлэхээр бэшэ ааб даа. Гэбэшье бэлиг шадабаряа улам мүлилгын, орёохон мэргэжэлээ шудалалгын шатанууд болохоhоо гадна үнэн зүрхэнhөө оролдон наадажа, сэдьхэлэйнгээ ульhые олон харагшадаараа хубаалдаhан рольнуудынь ха юм. Тиигээдшье артистын ажалда баглаа сэсэгүүдтэй, халуун амаршалгануудтай амжалтанууд, сэдьхэлээ хүмэрюулэн голхормоор «гашуухан» амтатай урагшагүйдэлгэнүүд алил ушардаг ааб даа. Тэрээнгүйгөөр өhотой зохёохы хүдэлмэри байхашьегүй. Гадна ямаршье хүдэлмэридэ, хэжэ байhан ажалдаа зохёохыгоор хандадаг хүн гээшэ амаралта гэжэ мэдэдэггүй ха юм. Тиимэ хүнэй хаанашье байхада, хаанашье ябахада, хайшан гээ hаа зүбөөр, hайнаар ажал хэрэгээ бүтээхэ аабиб гэжэ толгойдонь орожо, амар заяа үзүүлдэггүй ха юм. Илангаяа артистын хүдэлмэридэ.

Мүн тиихэдэ хүн бүхэндэ ходол hанагдажа байдаг, мартагдашагүй ушарнууд бии гээшэ. Буряадаймнай бэлигтэй бэрхэ ахамад артистнарай нэгэн С. Рабсалов наhанайнгаа амаралтада гарахадаа, Х. Намсараевай «Тайшаагай ташуур» гэжэ зүжэгэй Гүрэмбэ ламын ролиин үгэнүүдтэй текст дээрэ өөрынгөө гар табяад, Доржо Сультимовта барюулхадаа: «Нютагайнгаа хүбүүндэ энэ ролёо бэлэг болгон баринаб. Ажалдашни амжалта хүсөөд, зохёохы хүдэлмэреэрээ арад зоноо баясуулжа ябаарай».— гэжэ үреэhэн юм.

Энэ ехэ бэлэг абаад байхадаа, залуу артист баярлаhаншье, аха нүхэрэйнгөө этигэл найдалда хүрэмөөр энэ ролиень наадажа шадаха гээшэ гүб гэжэ маргаадшье абаhан байха. Теэд С. Рабсалов залуу нүхэртөө энэ ролёо бэлдэхэдэнь, лама хүнэй еэг зан, түхэл шарай хайшан гэжэ байгуулхаб гэжэ хэлэжэ, харуулжа үгэhэн, ехээр туhалалсаhан юм. Д. Сультимов аха нүхэрэйнгөө захяае дүүргэжэ ябана гэбэл, алдуу болохогүй хаш. «Буряадай АССР-эй арадай артист» гэhэн үндэр нэрэ зэргээр тэрэнэй зохёохы хүдэлмэри сэгнэгдэнхэй. Гадна театрайнгаа бүхы гастрольнуудта хабаадалсажа, 3 дахин Монгол орондо бэлиг шадабариया харуулhан байна.

Мүн энэ нүхэрнай богонихон рассказуудые бэшэдэг, зүжэгүүдые ба кинофильмнүүдые ород хэлэнhээ буряад дээрэ оршуулдаг юм. Жэшээлбэл, А. Кимэй «Хүхы шубуунай гуниглал», Б. Гавриловай «Аяншалга» гэжэ зүжэгүүд, «Холодное лето 53-го года», «Время сыновей», «Проверка на дорогах» болон хамта дээрээ арба гаран кинофильмүүд болоно.

Түрэл хэлэеэ hэргээхэ үргэн хэмжээ ябуулгануудай үнгэргэгдэжэ байhан үе сагта буряад хэлэн дээрэ оршуулагдаhан тэдэ кинофильмүүдые Буряадаймнай телевидениин hарадаа нэгэшье hаа харуулдаг hаань, туhатай байха hэн.

hунгуулиин Улаан-Үдын 64-дэхи округhоо городской Соведэй арадай депутадта кандидадаар Д. Н. Сультимов дэбжүүлэгдэhэн байна.

Г. ДАГБАЕВ.
Д. АЛТАЕВАЙ фото.

«СИБИРЬ-ТЕЛЕВИДЕНИ»

БАРНАУЛ. «Сибирь-телевидени» гэhэн шэнэ программа СССР-эй Гостелерадиогой системэhээ амяараа компани болоно. Алтайн телевидениин студиин мэргэжэлтэ хүдэлмэрилэгшэд тэрэниие эмхидхээ юм.

СССР-эй Госкино болон Гостелерадиотой, «Видеофильм» нэгэдэлтэй болон бусад студинуудтай, тэрэ тоодо гадаадын гүрэнүүдэйшье студинуудтай хэлсээнүүдые баталха гэжэ телекомпани түсэблэнэ. Корреспондентнүүдэй пунктнууд байгуулагдаха юм.

(ТАСС).

«БУРЯАД ҮНЭН» *газетэдэ бэшэhэнэй hүүлээр*

АБГА ТУХАЙГАА МЭДЭДЭГ hАА...

Танай газетын үнгэрэгшэ оной сентябриин 7-ной номерто **«Нэрэ нэрээрнь дурсаял»** гэhэн статья соо бэшэгдэhэн Цыдено Рабжин гэжэ хүн тухай нэгэ хэды үгэ бэшэхэ ба hуража мэдэхэ хүсэлэнтэй байнабди. Энэ хүн манай абга (абатаймнай аха дүүгэй хүбүүд) байгаа. Нүхэрынь, Цыденова Чимитжаб, наhаараа Агын районой Калинин колхозой мал ажалда ябаhан юм. Харин ажабайдалынь хүндэ хүшэр сагта үнгэрхэhөө гадна ходол «ангиин дайсанай» hамган нэрэтэй ябаа гээшэ ааб даа. Тэрэ hаяхан, 1987 оной үбэл, наhа бараа.

Цыденогой эхэ эсэгэ хоёрынь «ангиин дайсан» хүбүүтэй гэжэ тоологдожо, нютагай ноёдhоо hайн үгэ, туhаламжа абангүй, 1950-яад онуудта наhа бараhан байна.

Бидэнэй багануд байхада, түрэлхидынь энэ Рабжин ахай тухаймнай аалиханаар хөөрэлдэгшэ hэн. Одоол бидэнhээ эрдэмтэй байhан, ород бэшэг үзэhэн, урид гэгээрhэн, Эрхүү, Үдэ ябажа, ном суглуулжа асардаг, бидэнhээ урид бурханhаа арсажа, бидэнээ гэгээрхэ ёhотойбди гэжэл номнодог юм hэн. Теэд ямар алдуу эндүү, засагта эсэргүү ябадал хээ юм ааб даа гэлсэдэг hэн. Бидэ hаяхан Рабжин ахаймнай коммунист байhан, 1926 ондо Дээдэ-Үдын Буряад-Монголой совпартийна hургуулида, 1927—1928 онуудта Эрхүүгэй совпартийна hургуулида hураhан тухай үнэмшэлгэнүүдые олообди. Тиихэдэ «Цугалай хүдөө ажахын хамтаралай» түрүүлэгшээр хүдэлhэн байгаа. Агын аймагай партийна XIII конференцидэ, Улаан-Үдын городской партийна XVI конференцидэ делегадаар hунгагдаhан, мүн 1936 ондо «Буряад Монголой Үнэн» газетын ниитын таhагые даагшаар хүдэлhэн байна. Амаралтынгаа үедэ колхоздоо ерэжэ, ажал хэдэг байhан тухайнь хэдэн документ байна. 1937 оной августын 5-hаа 29 хүрэтэр «Угдам» курортдо аргалуулhан байна. hамганиинь үзэг бэшэг мэдэхэгүй байhан дээрэhээ эдэ документнүүдыень хэндэшье харуулдаггүй байhан юм.

Дүшөөд онуудта колхоз модон амбарыень задалжа, түбтөө мориной зэр зэмсэг хадагалха амбаар болгожо табихадань, hууридань бухалай тухай ехэ саарhа, номуудынь үлөөд, hалхинда хиидэжэ дууhаhан юм ха. Тэрэнь ехэ шаналалтай юм даа.

Бидэ, мүнөө байhан түрэлхидынь, абгынгаа хаана, хэды ондо наhа бараhан тухай мэдэхэ аргатай hаань, мэдэдэг hаа гэлсэдэг байнабди.

Харюу хүлеэн үлэгшэ Цырендулма Дубжитова.

Манай адрес: 674462, Шэтын областиин Агын районой Урда-Аргали hуурин.

1990 оной январиин 16.

Редакциhаа: Хүндэтэ Цырендулма Дубжитова!

Таниие манай газетын эдэбхитэй уншагшадай нэгэн гэжэ тоолоод, гүйлтэтнай бүтээхые оролдохобди. Иимэрхүү хуби заяанда хүртэhэн хүнүүд тухай түргэнөөр хөөрэжэ үгэхэнь тиимэшье бэлэн бэшэ байна. Эндэ саг хэрэгтэй.

РЖО ЦЫДЕНОВЭЙ ХУБИ ЗАЯАН

[illegible] тогтоhоор 72 жэлэй туршада имэ юумэн бо- [illegible] гэхэдэ, арад зоной дунда, обществодо ямар- [illegible] зонтой аhалан холбоо барисаатай хүнүүд [illegible], автономито республикануудай, областьнуу- [illegible] Соведүүдэй улас түрын зургаануудта hунгагда- [illegible] эдэмнай христиан, мусульман, буддын, иудей ша- [illegible] лэгшэд болоно.

[illegible] арадай депутадуудаар hунгагдаhан шажанай түлөө- [illegible] ээр аhала мэдэнэбди. Мүнөө РСФСР-эй, Буряа- [illegible] арадай депутадта кандидадуудаар шажанай тү- [illegible] дэбжүүлэгдэбэ.

[illegible] буддистнуудай Түбэй управлениин түрүүлэг- [illegible], Ивалгын дасанай дид-хамба Эрдэм Дашибал- [illegible] Кабанскын территориальна hунгуулиин [illegible] hоо РСФСР-эй арадай депутадта кандидадаар [illegible]. Тиихэдэ энэл дасанай гэбгы-лама Доржо Цыды- [illegible] Буряадай АССР-эй арадай депутадта кандида- [illegible] абтанхай.

[illegible] мартын 4-дэ болохо hунгалтын урда тээхи үедэ [illegible] СЕРГЕЙ БУХАЕВ ДОРЖО ЦЫДЫПОВИЧ ЦЫ- [illegible] уулзажа, кандидадуудай хоорондо эхилhэн тэмсэл, [illegible] хуби заяан тухай хөөрэлдэбэ. Энэ хөөрөөниинь [illegible] анхаралда табинабда.

[illegible] санаарта баталагдаhан байна...

Корреспондент: Зай, Доржо Цыдыпович, өөрынгөө намтар тухай тобшохоноор хөөрэжэ үгөө hаатнай, уншагшадта баhал hонирхолтой байха.

Д. Цыденов: Би Яруунын районой Эгэтын-Адаг гэжэ нютагта, угай малшэн айлайда 1940 ондо түрэhэн хүм. Эсэгэмни—Цыдып Гунсунович Цыденов баруунай ехэ дайнда унаа. Эхэмни—Дулсан Базарсана Кукудаева бүхы наhаараа хонишон ябаа. Түрэл нютагтаа долоон класс дүүргэhэнэй hүүлээр Шэтын областиин Агинское посёлогто түрэлнүүдтээ ошоо hэм. Тэндэ арбадахи класс дүүргээб. 1970 он болотор олон мэргэжэл hэлгээб—мал адуулагшаар, жолоошоноор, докероор, багшаар хүдэлөөб. Хэжэнгэдэ районой автоинспекциин таhагые даагшаар ябааб. 1970 ондо МНР-эй ниислэл хото Улаан-Баатарай буддистнуудай институдта ороод, 1976 ондо тэрэнээ дүүргээб. Мүнөө үедэ Ивалгын дасанай гэбгы-ламын уялгануудые дүүргэнэб.

Корреспондент: Олохон мэргэжэл hэлгэhэн, та hүүлэй hүүлдэ Буддын шажанда орожо, лама болоhонтнай hонин байна. Энэмнай тиимэ бэлэхэн бэшэ, орёохон хэрэг ха юм.

Д. Цыденов: Орёо асуудал. Ажабайдал хүшэр, орёо, Энэ наhанай олон тоото бэрхэшээлнүүдые дабаха хэрэгтэ зориг, найдал, этигэл, эрмэлзэл хэрэгтэй. Та энэ 14-дэхи далай-ламын ажал ябуулга тухай уншахадаа, нэгэ hонин зүйл ойлгоо гүт? Энэ далай-ламын урда тээ тэрэ тушаалда hууhан сангартан hасаhаа холо ошонгүй, дээндэ байhан мэтэ байгаа ха юм. Харин мүнөөнэй далай-лама Тензин Гьятсо гэгшэ бүхы дэлхэйгээр аяншалаа, олон шажанай түлөөлэгшэдтэй, гүрэнүүдэй хүтэлбэрилэгшэдтэй ходол уулзажа, хөөрэлдэжэ, зүбшэжэ, энхэ тайбанай түлөө тэмсэжэ ябаа. Энэмнай политическэ хүдэлмэри. Тиимэл хадань Нобелеаско үндэр шан олгогдоо бэшэ гү?

Хүнэй сэдьхэлэй байдалдэ, тэрэнэй арюун сэбэр ябаха хэрэгтэ, зоной доторой соёлой хүгжэлтэдэ, махабадай элүүр энхэдэ Буддын шажанай гол анхаралаа хандуулдаг шэнжэнь минии зүрхэ татаhан юм. hургуулида, милицидэ хүдэлхэдөө, хэсүү олон юумэ хараhан, үзэhэн байхаб. Теэд энэ ажабайдалай дутуу дунданууд үсадхаха, ниигүүлэсхы сэдьхэлээр муу муухайе болюулха арга боломжонууд олон. Эндэ этигэл найдалгүйгөөр юушье хэхэгүйш. Тэдэниие хэхэ арга боломжонууд буддын шажанда бии гэжэ hанадагби. hайхан бодол бодохо, ходол hайниие hанаха, сагаан сэдьхэлтэй ябаха гээшэмнай Буддын шажанай hургаалнуудай нэгэн ха юм.

Иимэл бодол, иимэл hургаал, иимэл заабари намайе энэ шажанда асарhан байха. Намайе хэншье баалаагүй, тухираагүй. Зүрхэ сэдьхэлээрээ энэ шажанда ерээб.

Корреспондент: Одоол бидэ хүнэй сэдьхэлэй, дотор байдалай хүмүүжэл, hургаалда тулажа ерэбэбди...

Д. Цыденов: Энэмнай ехэ удха шанартай хэрэг. Элүүр бэе соо элүүр хүсэн, зориг бии гэжэ бидэ ходо хэлсэнэбди. Хүнэй махабадай, бэеын элүүр тамирые hайжаруулгада анхарал хандуулха зуураа, тэрэнэй сэдьхэлэй байдалай хүмүүжэлдэ hанаагаа багаар табинабди. Тэрэмнай түрүүшын зэргэдэ байха зэргэтэй ха юм.

Корреспондент: Танай Доодо-Ивалгын территориальна 107-дохи округой hунгагшадай 90 процент шахуунь буряад яhанай бэшэ зон байна. hунгалтын урда тээхи тэмсэлдэ та эндэ ехэ амжалта түйлажа шадахагүйдөө болохо байнат. Энэ талаар юун гэжэ hананат?

Д. Цыденов: Би соёлой талаар иимэ программатай байнаб: минии hунгуулиин округой бүхы яhатанай, буряадай, ородой, украин, татаарнуудай соёлой хүгжэлтын түлөө тэмсэхэ байнаб. Зүүн зүгэй арадуудай түүхэ, уран зохёол, искусство, шажан шэнжэлхэ хэрэгые hайжаруулхыень СССР-эй Наукануудай Академиин Сибириин отделениин Буряадай эрдэмэй түбтэ хандаха, үүсхэлыень дэмжэхэ, Доржи Банзаровай нэрэмжэтэ багшанарай дээдэ hургуулиин дэргэдэ монгол, түгэд, хитад, япон хэлэнүүдые шудалха түбые нээхэ тухай баhал оролдохо болоноб... Тамдасаниие, Улаан-Үдэ хотын Святая Троицын соборые hэргээхэ хэрэгтэ хүсэ шадалаа зорюулхаб. Түүхын, хизаар ороноо шэнжэлэлгын музейе түргэн нээлгэхэ тухай республикын правительствын урда ябуулга, hануулга хэхэ болоноб».

Буряадай эрдэмэй түбэй дэргэдэ түбэд медициные хүгжөөхэ, үншэн үхибүүдтэ, эрэмдэг хүнүүдтэ туhалха талаар оролдолго гаргахаб. Эб найрамдалай жасада манай дасан жэл бүхэндэ 30 мянган түхэриг мүнгэ үгэнэ. Инвалидуудта, түлюур хүнүүдтэ гэжэ үшөө 30 мянган түхэриг үгөөбди. Мүн Ленинэй нэрэмжэтэ хүүгэдэй жасада эды зэргэ мүнгэ бэлэглэхэбди. Христиан шажанай церковьтэй эб нэгэдэжэ, инвалидуудые харууhалха 84 хүниие томилхо байнабди.

Корреспондент: Зай, Доржо Цыдыпович, hайниие хүсэе!

Д. Цыденов: Би бүхы hунгагшадаа, буряад зоноо гарахаяа байhан Сагаан hараар, Сагаан Морин жэлээр амаршалхаяа хүсэнэб. Тиигэжэ республикымнай гүрэн түрын энэ манай Сагаалганиие хуулита, үндэhэн hайндэр болгоhон ушартань ехэ баярые хүргөөд, бүгэдэндэ элүүр энхые, элдин жаргал, эгээл түрүүн сагаан hанаа бодолые үнэн зүрхэ сэдьхэлhээ хүсэхэ байнаб.

ТАСС — АПН

ХИЛЫН СААНАhАА

ДЭЛГЭРЭНГЫ ХӨӨРЭЛДӨӨН

БРЮССЕЛЬ. НАТО-гай генеральна секретарь М. Вернер Уласхоорондын хэрэгүүдэй талаар СССР-эй Верховно Соведэй комитедэй гэшүүн, КПСС-эй ЦК-гай Уласхоорондын таhагые даагша В. М. Фалин түрүүтэй СССР-эй Верховно Соведэй делегацитай уулзажа хөөрэлдэбэ.

Эндэ үнгэргэгдэhэн дэлгэрэнгы хөөрэлдөөнэй үедэ Европо түбидэ болоhо байhан хубилалтануудтай, буу зэбсэгүүдые хуряалгын, этигэл найдалые бэхижүүлгын хэрэгүүдые хүгжөөлгын хараа түсэбүүдтэй холбоотой сэрэгэй-политическэ асуудалнуудые зүбшэн хэлсэhэн байгаа.

Дж. БУШАЙ ПРЕСС-КОНФЕРЕНЦИ

ВАШИНГТОН. Президент Джордж Буш США-гай гүрэнэй секретарь Джеймс Бейкертэй уулзажа, Советскэ Союзда болоhон хөөрэлдөөнүүд тухай, «огторгойе арюун сэлмэг байлгаха» талаар Оттавада үнгэргэгдэhэн уласхоорондын хуралдаан тушаа элидхэбэ, НАТО-гай болон Варшавска Договорто хабаададаг оронуудай гадаадын-политическэ албан зургаануудай толгойлогшонор тэрээндэ хабаадаhан байгаа. Дж. Бейкертэй уулзаhанайнгаа hүүлээр США-гай президент богонихон пресс-конференци үнгэргэбэ.

«Холбоото Штадууд болон Советскэ Союз Европын түбэй хубида тус тустаа 195 мянганhаа дээшэ бэшэ сэрэгэй алба хаагшадтай байха юм. Энэ хадаа Европодохи гадаадын оронуудай газар дээрэ байлгагдадаг совет сэрэгүүдэй ниитэ хэмжээн болохо байна. США тэрэнэй түбэй хубиhаа гадуур Европодо үшөө 30 мянган сэрэгэй алба хаагшадые нэмэжэ байрлуулха. Энэ хадаа Европодо юрын хүсэнүүдэй талаар хэлсээе дары түргөөр баталха замда ехэ hаад тойбо татажа байhан ушарые усадхаха замда хэгдэhэн шухала алхам болоно»,— гэжэ Буш мэдүүлээ.

Германиие нэгэдүүлхэ тухай асуудалаар үшөө нэгэ ехэ шухала алхам хэгдэбэ гэжэ Дж. Буш хэлэбэ.

ЭДЕЭ ХООЛОЙ ЗҮЙЛНҮҮДЫЕ ЭЛЬГЭЭХЭ

БОНН. Эдеэ хоолой зүйлнүүдые, үргэн хэрэглэмжын эд бараае схээр СССР-тэ эльгээхэ байнабди гэжэ эндэ соносхогдобо. ФРГ-гэй правительство эдэ бүхы юумэ эльгээхэ гэhэн шиидхэбэри баталан абаhан байна.

ЛУСАКА. Расизмда эсэргүү хүсэнүүдэй нэгэдэл, олоной хабаадалгатай эмхи гуримтай ябуулганууд хадаа Урда Африкада апартеидые усадхахын түлөө тэмсэлдэ илалта түйлалгын эрхэ нүхэсэл мүн гэжэ Африкын национальна конгрессэй хүтэлбэрилэгшэ Нельсон Мандела Йоханнесбург шадархи хара шарайтай хүнүүдэй ажаhуудаг Соуэтэдэ болоhон митинг дээрэ үгэ хэлэхэдээ мэдүүлээ. 100 мянга гаран хүнэй суглараhан стадион АНК-гай алтан шара, ногоон ба хара үнгэнүүдээр яларба.

Апартеидэй байгаа сагта АНК зэбсэгтэ тэмсэлээ үргэлжэлүүлхэ юм гэжэ 28 шахуу жэл соо шорон түрмэдэ хаагдаhанаа үнгэрэгшэ амаралтын үдэр сүлөөлэгдэhэн Н. Мандела тэмдэглээ. Эрхэ сүлөө тээшэ урда африкынхидай хэhэн хүдэлөөн эрьешэгүй байна. Үндэhэ яhанай илгаа гаргадаггүй, эрхэ сүлөөтэ, демократическа Урда Африкын түлөө, нэн түрүүн хамтын уг зорилгонуудаараа АНК-тай таhаршагүй холбоотой Урда Африкын Компартиин түлөө тэмсэлшэдые амаршалнаб гэжэ тэрэ хэлэбэ.

НЕЛЬСОН МАНДЕЛЫН ХЭЛЭhЭН ҮГЭ

АРАД ЗОНТОЙ УУЛЗАНА

ПЕКИН. «90-дэхи онуудай түрүүшын хабарай оршон ерэхэдэ, баярта үйлэ хэрэг болобо: ЦК-hаа эхилээд, аппарадай кадрнууд арад зоной hанал бодолые мэдэжэ абахын, тэдэнэй ажал хэрэгүүдтэй танилсахын тула заводуудта, хүдөө нютагуудта, hургуулинуудта ошобо». Хитадай аппарадай хүдэлмэрилэгшэдэй мүнөө хэжэ байhан уулзалгануудай, хөөрэлдөөнүүдэй удха шанарые «Жэньминь жибао» газета түрүү бэшэг соогоо тодорхойлно.

Гээгдэнги түлюур байдалтай хүдөө нютагуудта, промышленна предприятинуудта ошожо, партийна политика нэбтэрүүлхэhээ гадна уездэнэ ба волостиин шатын 4300 хүдэлмэрилэгшэд Нинся-Хуэйскэ автономито райондо хүдэлхэеэ ошобо гэжэ «Жэньминь жибао» газетэ энэ үүсхэлэй хүгжэлтэ тухай хөөрэхэдөө мэдээсэнэ. Нютагуудта тэдэнэртэ зорюулагдажа, хамтын байранууд бэлдэгдэнэ, хангалгын асуудалнууд шиидхэгдэнэ.

Доодо шатануудта ошожо хүдэлхэ гэhэн хүдэлөөн хадаа саг зуурын хэмжээнүүд бэшэ, харин үргэн олонитэй КПК-гай холбоо барисаае бэхижүүлхэ зорилготой гүнзэгы удхатай хэрэг болоно гэжэ КПК-гай ЦК-гай Политбюрогой гэшүүн, ниислэлэй парткомой секретарь Ли Симин мэдүүлбэ.

Г. КОЛИИН МЭДҮҮЛГЭ

БОНН. Немец арадай нэгэдэхэ тухай асуудалые шиидхэхэ үедэ Советскэ Союзай, Европын бүхы гүрэнүүдэй аюулгүй байдалай хуулияар хараалагдаhан аша туhые хараада абаха, мүн үнгэрэhэн байдал тухай мартаагүй байhан совет хүнүүдэй мэдэрэлые хүндэлхэ ёhотойбди. Эгээл тиимэhээ бидэ иигэжэ хэлэнэбди: «Хойшодоо немец газар дээрэhээ имагтал амгалан тайбан байдал үүдхэгдэжэ байха ёhотой». ФРГ-гэй канцлер Гельмут Коль hаяхан СССР-тэ ошожо ерэлгын, ГДР-эй Министрнүүдэй Соведэй Түрүүлэгшэ Ханс Модровой албанай хэрэгээр Бонндо ерэлгын дүнгүүдээр бундестагта правительственна мэдүүлгэ хэхэдээ, энээн тухай тогтоhон байгаа. Немец арадай нэгэдэлэй хэрэг Европын хүгжэлтын тогтуурительтай hайн байдалда, Европодохи сэрэдүйн байдалые тогтоохын түлөө болохо байна гэжэ Генеральна секретарь Горбачевтой хөөрэлдэхэдөө нэгэн hаналтайгаар мэдүүлhэн байнабди гэжэ канцлер тэмдэглээ. Тиихэдэ ниитэ Европын аюулгүй байдалай шэнэ байгууламжые тогтооха шухала.

Манай хоёр ороной хоорондо хүршэ ёhоной бата бэхи, найдамтай харилсаа тогтоохо, тиигэжэ манай олон зуун жэлэй түүхын hайн ёho заншалнуудые hэргээхэ гээшэ гол зорилгомнай болоно гэжэ совет хүтэлбэрилэгшэтэй баталбабди гээд Г. Коль мэдүүлнэ.

Уншагшадай һанамжанууд

САГААЛГАН ИИМЭЭР ҮНГЭРДЭГ ҺЭН

САГААЛГАН — сагаан эдеэнэй найр. Иигэжэ баталан хэлэхэмнай алдуу бэшэ гэжэ һанагдана. Манай буряад зон табан хушуу мал эрхилдэг. Адуу малаа олзо ехэтэйгээр, гарзагүйгөөр яажа үсхэбэрилхэб гэжэ хододоо һанаагаа зободог, оролдодог байгаа. Энэ асуудалда ажалай дүй дүршэлөөр баталагдажа олдоһон харюу бии.

— Табан хушуу малаа жэлэй эхиндэ түрүүлжэ, тэнжээхэ гээшэ аргагүй ехэ олзотой, һүншье ехээр абтадаг,—гэжэ манай үбгэд һануулдаг. Февраль, март һарануудта түл абан тэнжээхэ ябадал ехэ һайшаалтай, туһатай удхатай гээшэ.

Үбэлэй янгинама хүйтэнэй һуларжа байха үедэ гараһан түл яһала һайнаар ондо ородог. Нажарай дулаанда шэгнүүрээ нэмээгээд, намар тээшээ бэеэ хүсэһэн, тарган, тамир һайнтай, хүсэд мал болодог. Хурьгадта наранай гэрэл эхын һүнһөө дутуу бэшэ хэрэгтэй байдаг.

Сагаалган гэжэ үгэ «сагаан» гэһэн удхатай. Буряад зондо иимэ заншал бии:

Ямаршье хүндэ хара уһа хэжэ үгэдэггүй, энээниие ехэ нүгэл гэжэ тоолодог. Сагаан эдеэнэй дээжэ дурадхажа, ундаа харяагты гэжэ хүндэтэйгөөр баридаг байгаа. Сагаалган — сагаан, тунгалаг ,арюун сэбэр, нэбтэ харагдагша гэхэ мэтэ үгэнүүдэй синоним болоно гэхэдэ алдуугүй.

Арбан хоёр жэлэй ахалагша — ама сагаан хулгана, арбан хоёр һарын ахалагша — сагаан һара. Тиимэһээ урда сагта хүнүүд бүхы һайн һайхан бодолоо, бүхы һайн юумэ сагаан гэһэн үгэтэй холбодог заншалтай байһан юм. Жэшээнь, сагаан толгойтой үбгэнэй хэлэһээр болохо, сагаан бодолтой, сэдьхэлтэй хүн юм, сагаараа юумэн сагаарха гэхэ мэтээр хэлсэдэг.

Иимэ дээрэһээ сагаан һарын нэгэндэ шэнэ жэл — сагаалган моридог болоо. Сагаалганда зон булта удаан саг соо бэлэдхэл хэдэг. Бүхы гэр байраяа, газаахияа арюун сэбэр болгодог, олон үдэртэ хүрэхөөр заншалта эдеэ хоолоо һайнаар бэлдэдэг һэн. Үни удаан саг соо урилдаанай мори һоридог байгаа.

Нютаг нютагай зон тон өөрын онсо янза хэбэй ёһо гуримтай гэхэдэ алдуугүй. Тиимэһээ Түнхэнэй буряадуудай сагаалганаа ямараар үнгэргэдэг байһаниие һануулха хүсэлэнтэй байнаб.

— Хубисхалай урда тээ сагаалган ямар удхатай байгааб? — гээд нэгэ үбгэнһөө асуухамни, иигэжэ хэлээ һэн: «Эртэ холо сагта арад зоной шэнэ жэл — сагаан эдеэнэй найр һэн».

Сагаалганай урда үдэшэлэн, харанхы боложо байхада, үндэр ехэ ондэр дээрэ, талхаар хэһэн сүгсэ соо зула бадараажа, мүльһэн амһартаар хаадаг һэн. Харин һүүлэй үедэ энэ мүльһэн амһартые шэл баанхаар һэлгэдэг болоо.

Энэ үдэрые «бүтүү үдэр» гэжэ нэрлэдэг. «Бүтүү үдэр»— гэр булын найр зугаа юм. Амтатай эдеэ хоол — бууза, һүтэй ногоон сай, бэшэшье эдеэн бэлдэгдэдэг. Эдэ эдеэнэй тоодо заабол сагаан эдеэнэй зүйлнүүд байха ёһотой. Энэ үдэшэ архиин зүйл ууха таһа хоригдодог.

Үглөөгүүр эртэ, наранай гаража байха үедэ, гэрэй эзэн баян шэрээ бэлдэжэ, аха хүниинь Шэнэ жэлээ элидхэжэ амаршалаад, нэгэ шэл тогооной архи нээжэ, шэнэ жэлэй сэржэм сүршэдэг.

Түрүүшын үдэр аха дүүгээ урижа асардаг, өөһэдөөшье айлшалдаг заншалтай. Хэрбээ түрэл үбгэжөөл хүнэй айлшалаа һаа, гэрэй эзэн хараһаар газаа гаража угтадаг һэн. Дүү хүниинь малгайгаа абажа, һуга дороо хабшуулаад, хоёр гараа дэлгээжэ , үбгые тохоногһоонь дүнгэн амаршалаад:

— Хэр зэргэ ондо оробот? — гэдэг һэн.

— Бараг, һайн даа.

— Гэртэ орогты, айлшан бологты! — гэжэ хоёр гараа гэрэй үүдэн тээшэ дэлгээн, үүдээ нээжэ, гэртээ оруулдаг. Ороһон үбгэжөөл: «Амар мэндэ! Хэр зэргэ ондо оробот?» гэжэ асууха.

— Хүнгэн! Хүнгэн!

— Буруу булшантай, дааган далантай гү?

— Булшантай!

— Далантай!

Тиигээд гэртэхи зон мэндэшэлэлдэжэ, дэгэлыень тайлаад үлгэжэ, гэрэйнгээ хоймор талада һуулгадаг. Түрүүн аяга сай барижа, амтатай сагаан эдеэн табигдадаг.

Үхибүүд баһа ехэл хүндэтэй байдаг. Айлшан онсо табагтай байха ёһотой. Үбгэн хүнэй табаг сооһоо үхибүүд эдилсэхэ эрхэгүй һэн.

Хойто үдэрынь холынгоо түрэлнүүдтэй уулзадаг, айлшалалсадаг байгаа.

Гурбадахи үдэртөө моридой урилдаан болодог. Энэ урилдаанда үнинэй заһагдан бэлдэгдэһэн морид асарагдадаг. Урилдаа эмхидхэгшэд нааданай эрилтэ хэлэжэ үгэдэг. Урилдаанай гол эрилтэнүүд:

1. Зайдан морин, хазаарһаа ондоо ямаршье тоног байхагүй.

2. Мори унаха хүн — 9—10 наһатай хүбүүн, гансал хүнгэн хубсаһатай, гартаа гүрэмэл ташууртай байха.

3. Урилдаанай үедэ бэшэ нүхэдэйнгөө моридто һаад хэжэ, аягүй ааша гаргажа болохогүй.

4. Мориной гүйдэлдэ амыень татахагүй, бүхы шадалаарнь гүйлгэхэ.

Мори унаха хүбүүе хүнгэн шаргада дулаан даха соо орёожо һуулгаад, мориень ямар нэгэ торгон бүдөөр оёһон нэмэргээр хушадаг. Урилдаанай утань 2—3 модо байдаг юм.

Энэ үедэ урилдаанда ерэһэн хүнүүд өөһэд хоорондоо хэнэй морин түрүүлхэб гэжэ мүнгэнэй боосоо хэжэ наададаг һэн.

Түрүүлжэ ерэһэн моридо ехэ магтаал-соло дуудадаг. Тэрэ мориие хүтэлжэ 2—3 дахин нара зүб тойруулаад, соло дуудадаг заншалтай һэн. Жэшээнь:

Хатарай һайниие харуулжа,
Хамаг моридые түрүүлһэн,
Түргэн гүйдэлөө харуулжа,
Түмэн моридые түрүүлһэн
Заан шэнги бэетэй,
Загаһан шэнги нюргатай
Алдарта жэгүүртэ хүлэгни.

Сагаалганай удаадахи үдэрнүүдтэ һээр шаалган болодог байгаа. Хухалжа шадаагүй хүн мүнгэ табиха. Диилэһэн хүн суглараһан бүхы мүнгэ абаха ёһотой. Мүнөө хубилган шэнэдхэлгын үедэ сагаалган — буряадуудай һайндэр гэжэ баталагдан абтаба. Тиимэһээ сагаалганиие шэнэ удхатайгаар арад зоной ёһо заншал гуримшуулан, залуу үетэниие хүмүүжүүлхэ хэрэгтэ ехэ нүлөөтэй байхаар үнгэргэдэг болохо байгаа гэжэ һанагдана.

Минии һанаан — сагаалган тухай нэгэ суглуулбари ном барлажа гаргаа һаа, ехэ һайн һэн. Энэ хэрэгтэ манай эрдэмтэд, уран зохёолшод ехэ хубитаяа оруулха бээ гэжэ найдагдана.

Иигээ һаа, манай залуу үетэн арадайнгаа түүхэ мэдэхэ болохо, ёһо заншал хүндэлжэ һураха байгаа.

Т. ЗАМБАЛОВА,
багша.

Сценари — Г. ДАШ

МОРИН ЖЭЛНАЙ МОРИЛОН БУУБА

Соёлой ордонгой гү, али байшангай, хүдөөгэй клубай газаа түүдэгэй гал носоно. Ая ганга, арса, жодоо, шэнэһэдэй мүшэр, аргал галдагдажа, һайхан үнэр гарана.

Хазаар мори унаһан Гэсэр хаан ерэнэ. Дуулга малгай үмдэнхэй, гартаа ута жада баринхай. Хажуудань мори унаһан Морин Жэл ябалсана.

ГЭСЭР ХААН:

Хүтэл ууланuудта,
Хүнхэр талануудта,
Һүн далайнуудта,
Гүн ехэ губинуудта —
Хаанашье хүргэдэг
Хазаарта хүлэг,
Домогто хэлсэдэг
Дорюун агта —
Морин эрдэни —
Морин жэлээ
Мордохуулжа асарбаб.

Тэндэ сугларһан зон һүхирэлдэнэ:

— Мэндэ амар, мэндэ амар, Морин жэл!

Хүн зоной дунда Могой Жэл (баг үмдэнхэй) байлсана. Морин Жэл-Сагаа һара Могой Жэл хоёр уулзажа бараалхана.

ГЭСЭР ХААН: Зай, сагдуул модондо сахариглан байгша сагаан эрээн могой жэлнай, ямар үнгэрбэш даа?

МОГОЙ ЖЭЛ: Үнгэрһэн 1989 он хадаа яһалал үлзытэй, дэмбэрэлтэй жэл байгаа. Тиибэшье Могой Жэл намайе хатуу харьяд жэл гэжэ хүн зон хэлсэдэг. Үнэн дээрээ энэ 1989 омнай муу бэшэ байба гү? Тиимэ гү?

ХҮН ЗОН: Тиимэ, тиимэ!

МОГОЙ ЖЭЛ: Зай, нүхэд, үнгэрһэн жэлдэ маанадта аһалдаһан муу муухай юумэн — архи тамхин, хулгай худал, зэмэтэ ябадал, эдилгэ абалган, хоб жэб, хойрог, залхуу, унтаана, атаа жүтөө гэхэ мэтэ юумэнүүдһээ һалажа, тэдэнһээ махабад бэеэ арюудхажа, бүхы муу юумэеэ эндээ орхижо, үлзы дэмбэрэлтэ гэртээ ороёл даа.

Бултадаа соёлой байшанда ороно. Сагаан эдеэ, ута хадаг бариһан хүбүүн басаган хоёр Морин Жэлые угтана. Тэрэнь сагаан эдеэнһээ ама хүрэжэ, хадагыень тогтоон абана (Хүгжэм зэдэлнэ).

ХҮБҮҮН БАСАГАН ХОЁР:

Аба эжынгээ сахижа байһан
Заншалые һанажа,
Аяга дүүрэн айрагаар
Сэлюун дайдаяа сүршөөд,
Жэлэй дүрбэн сагта
Жэнхэни таладаа жаргаһан
Малшан хүнэй сэдьхэлые
Магтан дуулаял!
Мэндээ!
Мэндээ!

ХҮН ЗОН: Мэндээ, мэндээ!

МОРИН ЖЭЛ: Амар сайн, ажана түбхинэн һууна гээшэ гүт?

ХҮН ЗОН: Яһалал һайн!

МОРИН ЖЭЛ: Адуу мал атар тарган, саг дулаан, саһан нимгэн, буруу булшантай, дааган далантай хаяа?

МОГОЙ ЖЭЛ: Одоо һайнаар он жэлые угтажа байнабди.

МОРИН ЖЭЛ: Саһа бордоһото хүйтэн үнгэржэ, сагаагаа бариха сагнай ерэбэ гү?

ХҮН ЗОН: Тиигээ, тиигээ.

МОРИН ЖЭЛ: Зай, Могой Жэлнай, зам харгытнай арюун байба гү?

МОГОЙ Жэл: Үнгэрһэн жэлнай үлзы дэмбэрэлтэй байбал даа. (Ажахын, районой түйлалтануудые дурдана). Алтан дэлхэй дээрэ амгалан тайбаниие сахиха тэмсэл аргагүй һайнаар ябажал байна. Агуу хубилалтанууд энэ манай Эхэ орондошье боложо байна. Арадай депутадуудай хоёр съезд амжалта түгэс үнгэрбэ. Хубилган шэнэдхэлгэ хурдан дэлисэеэ абажа байна.

МОРИН ЖЭЛ: Ехэл һайн, ехэл һайн!

МОГОЙ ЖЭЛ: Муу юумэмнай үшөөл олон. Магазин дэлгүүрнүүдтэмнай эдеэ хоол, бэшэшье зарим эд бараан, хэрэгсэл үшөөл хомор даа. Зэмэтэ ябадал, хулгай худал, тонуул дээрмэдэлгэ, эдилгэ абалга үшөөл үргэлжэлһөөр. Тэдэ бүгэдэнтэй тэмсэхэ болонош, Морин Жэл!

МОРИН ЖЭЛ: Заатагүй тэмсэхэб! Дүрбэн туруунайнгаа дүлэ гараса, хёрхо хоёр нюдэнэй гал сасарса, ута дэлһээ һүүлэй утаа бурьялса тэмсэхэб!

МОГОЙ ЖЭЛ: Нүхэдүүд, ойлгогты! Мүнөөмнай сагаан Морин Жэл гараба ха юм. Юуб гэхэдэ, 60 жэл болоод лэ энэ сагаан Морин Жэл эрьежэ ерэдэг юм. Энээнэй урда тээ 1930 ондо, бүри саада тээнь 1870 ондо сагаан Морин Жэл гараһан байна. Үлзытэй, дэмбэрэлтэй жэл!

МОРИН ЖЭЛ: Зүб хэлэнэш!

ГЭСЭР ХААН: Би баһа дэмжэнэб. Морин гээшэмнай хүн түрэлтэнэй хани нүхэр, эртэ урдын сагһаа эжэлжэ ябаһан эрдэнинь гээшэ.

Бишье юһэн жэлдэ дайлалдахадаа, «гурбан адха хагданай дүрэжэ дууһаадүйдэ, гунан гутаар дайдые гурба тойроход хабатай бэльгэн хээр хүлэг мори» унажа ябаа һэм.

ХҮН ЗОН: Алдар соло морин эрдэнидэ!

ГЭСЭР ХААН: Морин эрдэни гээшэтнай ажалдашье, дайн байлдаандашье, ган гасуурташье, түймэр, үер уһан, һалхи шуургандашье хүнэй үнэн нүхэр байгаа.

ХҮН ЗОН: Зүб, зүб!

ГЭСЭР ХААН: Буряад арадаймнай эрын гурбан наадандa морин-эрдэни гээшэ ямар ехэ удха шанартайб даа!

МОРИН ЖЭЛ: Мори урилдаан гээшэмнай буряад арадай һайн һайхан ёһо заншал болоно. Олон модондо урилдаһан моридо ямар гоё соло дуудадаг гээшэб!

ГЭСЭР ХААН:

Харанхы газарые
Гэрэлтүүлэн ерэгшэ,
Хартаганаата талые
Харгы гарган ерэгшэ,
Төөм һөөм шэхэтэй,
Түгэс һайхан бэетэй,
Шэнгэхэн дэлһэтэй,
Шэрүүн гүйдэлтэй,
Адуунһаа танижа бариһан,
Агтаһаань һунгажа абаһан,
Гол нугаар урилдажа,
Гоё мэнжэтэй болгоһон,
Утын намарта уяжа,
Урилдаанай шэнжэ олгоһон,
Эрэлхэг гүүнэй унаган —
Эрхэ боро хүлэг!

ХҮН ЗОН: Бароо, бара, бара даа!

МОГОЙ ЖЭЛ: Зай, битнай 11 жэл болоод таанадтаа бусажа ерэхэб. Бүхэли жэл соо бүхэриг һайнаар таанадтаяа хүдэлөөб, ажаллааб. Таанадтай суг хамта баясаашьеб, хүхеэшьеб, уйдаашьеб, гуниглаашьеб.

Мүнөө гаража ерэһэн Сагаан Морин Жэл, минии гарһаа энэ Урга абажа, энээгээр ехэл һайн залуур хэжэ, бүхэли жэл соо бүдүүн томоор хүдэлыш, ажаллыш даа.

(Хүгжэм зэдэлнэ).

МОРИН ЖЭЛ: Минии ороһон жэлдэ муу муухай юумэнэй үзэгдөө һаань, хайра гамгүй намнахаб, туруугаараа сэбшэхэб, хүлөөрөө үдьхэлхэб, ургаапшни сохихоб.

МОГОЙ ЖЭЛ: Зай, баяртай, нүхэдни! һайн байгаарайт. Элүүр энхэ ябаал һаатнай, бүхы юумэн олдохо!

(Хүгжэмэй аялга доро Могой Жэл гаража ошоно. Сэсэгүүдые, тарьяанай орооһо хүн зон хойноһоонь шэдэнэ).

Соёлой ордонгой сценэ дээрэ булта гарана. Уран һайханай булгэмэйхид, артистнууд мүн лэ бии болоно.

(Хүгжэм зэдэлнэ).

ГЭСЭР ХААН: Могой сагта ерэжэ, Морин сагта буубабди. Морин-эрдэни, Сагаан Морин жэл сагаа һараарнай буужа ерэбэл даа.

Саяан уулаа хададам
Саһые һапхин туугаал даа.
Сарюун уужам Буряадтам
Сагаа һарам буугаал даа.
Байгал үргэн далайдам
Баймга мүльһэн гантанхай.
Сэлгээ нютаг Буряадтам
Сагаа һарам манданхай.

МОРИН ЖЭЛ: Зай, хүндэтэ нүхэд! Бүхэли жэл урдамнай байна. һайнаар ажаллая, һайнаар хүдэлэе. Дуу наадаяа, дуулим буряад аялгаяа бү мартая. Аялга дуун ажал хэрэг хоёрнай анда нүхэд һэмнай. Мэдэнэ гүт, нүхэдни?

(Арадай хоор «Дуулим Буряадаа дуулан магтая» гэһэн дуу дуулана. Үгэнь Д. Дамбаевай. хүгжэмынь Г. Дашипыловай. Үгышье һаа, ондоо дуу гүйсэдхэжэ болоно).

Концертын программа эхилнэ. Хэдэн номерой һүүлээр Гэсэр хаан сценэдэ дахин гарана. Тэрэнэй хойноһоо 12 жэл (Хулгана, Үхэр, Бар, Туулай, Луу, Могой, Морин, Хонин, Бишэн (һармагшан), Тахяа, Нохой, Гахай) гарана.

ГЭСЭР ХААН: Арбан хоёр жэлэй эхин-ама сагаан Хулгана (Хүгжэм зэдэлнэ). Хулгана Жэлтэй нүхэд зал соо һууна гүт?

ЗАЛ СООҺОО: һуунабди, һуунабди.

ГЭСЭР ХААН: Хүн түрэлтэндэ хоро хэдэггүйшье һаа, хулгай заримдаа хэдэг хулгана жэлтэн! Хүлисэгты. Тэд Хулгана жэлнай һайн юм даа. Хулгана жэлтэй манай хонишон Гарма Раднаев (жэшээнь) зуун эхэ хонин бүриһөө 100 хурьга абажа, бүрин, бүтэн тэнжээгээл, үбһэ тэжээлээр баян дэлгэр, байра байдалаар түгэлдэр һайн, сагаан жэбараар бурьяһан Сагаа һараяа угтабал даа.

Зай, Хулгана жэлтэй аад, хатуу, харада дуратай, хулгай хэжэ, худалаар хэлэдэг хүйхэрнүүд энэ зал соо һууна гү? һуугаа һаа, бодогты! Үгы даа, үгы. һайн лэ гээшэ.

(Хүгжэм зэдэлнэ. Программаһаа нэгэ номер үгтэнэ).

ГЭСЭР ХААН: Арбан хоёр Жэлнай һубари һубариһаар үнгэрхэ. Тиигэжэ 60 жэл үнгэржэ, 60 жэлэй жаргал ерэдэг юм даа.

(«Жаран жэлэй жаргал»—гэһэн дууе хоор гүйсэдхэнэ. Үгэнь, Г. Чимитовэй, хүгжэмынь А. Андреевэй).

ГЭСЭР ХААН: Үбэл, хабар, зун, намаршье үргэлжэ тэсэн гарагша Үхэр Жэлнай, Үхэр Жэлнай үргэн арадтаа хүндэтэй.

Үхэр Жэлтэй хүнүүд, һууна гүт? Соёл Батуев (жэшээнь) энэ жэлдэ 9 мянган центнер таряа сохижо, районой чемпион болобо.

ХООР: Бара, бара, бара даа!

ГЭСЭР ХААН: Арьбан ехэ зайе ахин ахин зуралзагша алаг эрээн Бар Жэл (Бар жэл урда гарана). Бар жэл багтай хүгтэй гэдэг гү? Бар жэлтэн, байна гүт энэ зал соо? Байгаа һаа, бодожо хайрлагты! Зай, һууржа хайрлагты.

Бар жэлтэй баатар басаган Валентина Доржиева (жэшээнь) баһаш һайнаар ажаллажа, үнеэн бүриһөө 4 мянган (жэшээнь) килограмм һү һааба.

(Хүхюун шог үгэнүүдые Гэсэр хаан хэлэнэ).

Дүрбэн тээһээ дүүеэд ерэбэ, дүлэтэ хара тодоод абаба. Нүхэд, таагты даа. Ээ даа, таажа шадахагүй байна гүт? Энэтнай үнеэ һааха гээшэл даа.

(Концертын программа үргэлжэлнэ. Тиигээд жэлнүүдые хойно хойноһоонь гаргажа болоно).

ГЭСЭР ХААН: Зай, нүхэд, забһарлалга хэжэ, буряад арадайнгаа заншалта нааданууд та хабаадая.

Ёохор болоно. һээр шаалган, шагай наадан, ёрхо харбалган, таабари таалсаан, дуу андалдаан болон бусад наадануyд эмхидхэгдэнэ. Тэрэнэй һүүлээр Гэсэр хаан хүн зониие зал руу урижа оруулна. Районой түрүү хүнүүдые сценэ дээрэ урижа, гарай бэшэгүүдые барюулна. Түрүү хүнүүдэй нэгэниинь шүлэг уншана:

СПОРТ

ҮБЭЛЭЙ ЗҮЙЛНҮҮДЭЭР

Эдэ үдэрнүүдтэ манай бэлигтэй бэрхэ биатлонист басагад —Буряадай багшанарай институдай студентнэр Лариса Николаева, Елена Думнова гэгшэд Смоленск ошобо. Тэдэнэр ДОСААФ-ай Түбэй соведэй суглуулагдамал командын бүридэлдэ оруулагдажа, «Хани барисаанай ба аха нүхэсэлэй түлөө» уласхоорондын заншалта мүрысөөндэ хабаадаха байна. СССР-эй Госкомспортын шиидхэбэреэр нютагаймнай басагадта СССР-эй спортын мастерай нэрэ зэргэнүүд олгогдоо. Энэ талаар ДОСААФ-ай областной комитедэй спортын клубай ахалагша тренер — РСФСР-эй габьяата тренер В. П. Бусовиков ехэ габьяатай юм.

һаяхан Пермскэ областиин Чайковский хотодо үнгэргэгдэһэн залуушуулай бүхэсоюзна мүрысөөндэ Елена Думнова хабаадахадаа, 96 басагадай дундаһаа арбадахи һуури эзэлбэ.

• • •

Эдиршүүлэй дунда конькигоор урилдалгаар Еврейн автономито областиин түрүү һуури эзэлхын түлөө заншалта мүрысөөн Биробиджан хотодо болобо. Улаан-Үдын 42-дохи һургуулиин 11-дэхи классай һурагша Владимир Лузанов илалта түйлаһан байгаа.

В. Лузанов бүхы дүрбэн зайда—500, 1500, 1000 болон 3000 метртэ — эрхимлээ. Жабартай хүйтэн байгаашье һаань, 500 метртэ 46 секунда, 1500 метртэ 2 минута 23,1 секунда саг харуулба.

• • •

Эдиршүүлэй дунда саһын урилдаагаар профсоюзуудай спортын бүлгэмэй Россин соведэй зоны мүрысөөн Хабаровск хотодо болобо. Буряадай АССР-эй санашад эндэ яһала һайн үрэ дүнгүүдые түйланхай, бусажа ерээ.

Тарбагатайн дунда һургуули дүүргээд, Зүүн Сибириин технологическа институдай 1-дэхи курсда һуража байһан Вячеслав Наумов 10 километрэй зайда классическа аргаар урилдахадаа, 31 минута 15 секунда саг харуулжа, гурбадахи һуури эзэлбэ. 65-дахи һургуулиин 10-дахи классай һурагша Евгений Намагоев тэрээндэ 4 секундаар гартаа.

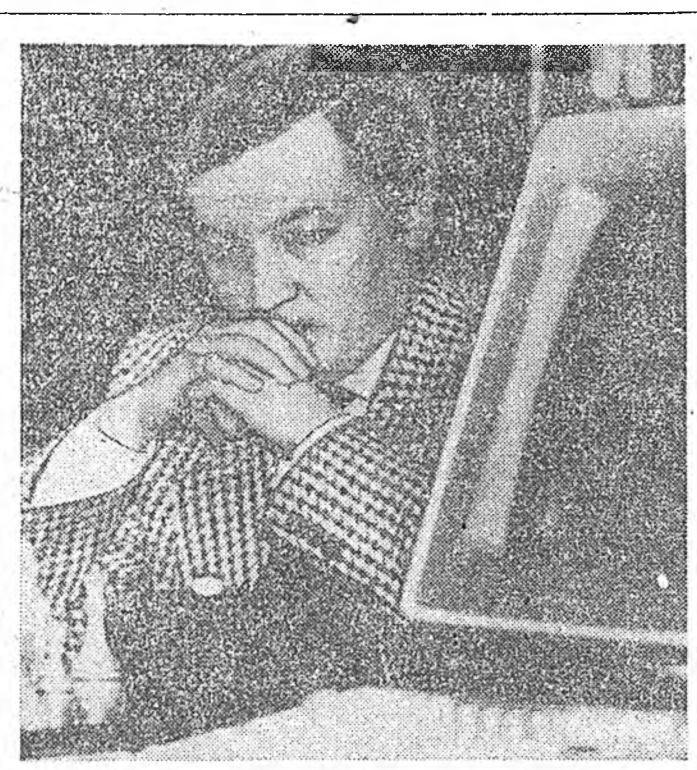
Наумов болон Намагоев март һарада Первоуральск хотодо үнгэргэгдэхэ РСФСР-эй түрүү һуури эзэлхын түлөө мүрысөөндэ хабаадаха эрхэдэ хүртэбэ.

Б. ВАСИЛЬЕВ.

США. Совет гроссмейстер, дэлхэйн экс-чемпион Анатолий Карпов шатарай эгээл орёо нарин программаһаа хүн хадаа яахадаашье үлүү гэжэ гэршэлбэ. Ассошиэйтед пресс агентствын мэдээсэһэнэй ёһоор, Кембридж (Массачусетс штат) городто секундын туршада 800 мянган ябадал хэжэ шадаха «Дип сот» гэжэ американ суперкомпьютерые тэрэ илажа шадаа Сшуу.

Хоёр час үлүүтэй сагай туршада үргэлжэлһэн наадандa А. Карпов хүбүүгээ үгэжэ, һайн байдалтай Солоһон байна. һүүлээрнь нөөороо компьютерэй хүбүүдтэ эрид добтолжо эхилээ. Компьютер эхилжэ наадахадаа, тактическа ехэ алдуу гаргаа гэжэ мэргэжэлтэд тоолоно.

Үнгэрһэн жэлэй октябрьда компьютер дэлхэйн чемпион Гарри Каспаровтай наадахадаа, хоёр дахин шүүгдэһэнээ мэдэрхэ баатай болоһон Сэйна.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: Анатолий Карпов компьютертэй наадажа байха үедөө.

АП — ТАСС-ай фото.

СПОРТЛОТО

«45-һаа 6-ень таахa» ба «36-һаа 5-ень таахa» «Спортлотонуудай» 1990 оной февралиин 18-да үнгэргэгдэһэн 7-дохи. тираж.

«45-һаа 6-ень таахa»: 2 (биатлон), 6 (дзюдо барилдаан), 14 (академическэ һэлюурдэлгэ), 16 (мори һорилгын спорт), 18 (хүнгэн атлетикэ), 19 (санын урилдаан).

«36-һаа 5-ень таахa»: 8 (трек дээрэ велосипедээр урилдаан), 9 (шоссе дээрэ велосипедээр урилдаан), 14 (академическэ һэлюурдэлгэ), 22 (уһа руу һүрэлгын спорт), 36 (уран һайханай гимнастика).

«36-һаа 5-ень таахa» «Спортлотогой» 1990 оной 6-дахи тиражай 001 сериин 417186 номерой, 176 сериин 878 735 номерой ба 152 сериин 885 685 номерой биледүүдтэй хүнүүд США-да үнгэргэгдэхэ һайн һайхан дура хүсэлэй наадануудта хабаадаха путевконуудта хүртэбэ.

(ТАСС).

«СПОРТЫН ХАТАНАЙ» ҺОНИН

* Эдиршүүлэй дунда хүнгэн атлетикээр СССР-эй түрүү һуури эзэлхын түлөө Липецк хотодо дүүрэһэн үбэлэй мүрысөөндэ Улаан-Үдын Олимпиин халаанай хүүгэдэй спортын тусхай 1-дэхи һургуулиин эдир хүнгэн атледүүд һайн үрэ дүнгүүдые түйлаба.

49-дэхи һургуулиин 10-дахи классай һурагша Ира Константинова 170 сантиметр үндэрые харайжа, эрхим зургаанай тоодо оробо. РСФСР-эй түрүү һуури эзэлхын түлөө мүрысөөндэ 175 сантиметр үндэрые гаталжа, хоёрдохи һуури эзэлээ һэн гээд тэмдэглэхэ шухала.

1500 метрэй зайда үнгэргэгдэһэн урилдаанда техническэ мэргэжэлэй 15-дахи училищиин һурагшадай түйлаһан үрэ дүнгүүдые тэмдэглэлтэй. Алексей Тарасов энэ зайе 4 минута 8,2 секунда соо гаталжа, 11-дэхи үрэ дүн харуулба. Андрей Хамуев тус зайе 4 минута 9,4 секунда соо гаталһан байгаа.

* Дундуур наһанай бүлэгтэ хүнгэн атлетикээр РСФСР-эй Арадай эрдэм һуралсалай министерствын түрүү һуури эзэлхын түлөө мүрысөөн эдэ үдэрнүүдтэ Пензэ хотодо боложо, нютагаймнай эдир атледүүд хабаадаба.

Улаан-Үдын 3-дахи һургуулиин һурагша Таня Сластина табан зүйлэй мүрысөөгөөр 2540 очко абаба. 14-дэхи һургуулиин һурагша Наташа Пермякова 60 метрэй зайе 8 секунда соо гаталһан байха юм.

* Улаан-Үдын гарнизоной прапорщик, спортын мастер Наталья Соломинская мүнөө СССР-эй Зэбсэгтэ Хүсэнүүдэй суглуулагдамал командын бүридэлдэ оруулагдажа, мартын 4-дэ Ашхабад хотодо үнгэргэгдэхэ кроссой урилдаагаар ороной түрүү һуури эзэлхын түлөө мүрысөөндэ хабаадаха зорилготойгоор мүнөө Ташкент хотодо һорилго бэлэдхэл хэжэ байна.

Б. МИРОМАНОВ.

ПРАВДА БУРЯТИИ
Мүнөөдэрэй номерто

Үнгэрһэн долоон хоногой политическэ удха шанартай шухала үйлэ хэрэгүүдэй нэгэн хадаа СССР-эй АН-ай СО-гой БНЦ-тэ болоһон нэмэл партийна суглаан болоно. Энээн тухай газетэдэ бэшэгдээ һэн. Энэ суглаанай шиидхэбэринүүд тухай хөөрэлдөөнүүд партийна организацинуудта, ажалша коллективүүдтэ болоно. Энэншье ойлгосотой. Юуб гэхэдэ, суглаан дээрэ республикын хүтэлбэрилэгшэдтэ этигэл найдабари үзүүлхэеэ арсаха тухай асуудал зүбшэгдөө бшуу. КПСС-эй Буряадай обкомой хүтэлбэрилэгшэд суглаанда ямар сэгнэлтэ үгэнэб? «Правда Бурятии» газетын штатнэбэшэ корреспондент В. Бадмаев, «Буряад үнэн» газетын корреспондент Б. Дамбаринчинов энэ темээр партиин обкомой секретарь Л. Ч. Нимаеватай хөөрэлдэһэн байна. Энэнь газетын мүнөөдэрэй номерой нэгэдэхи, хоёрдохи хуудаһануудта үгтэбэ.

Арадай депутадта кандидат бүхэн этигэмжэтэ нюурһаа бэшэ һунгагшадтай уулзалганууд бүхэндэ ябажа, нүгэ мандадай түлөө нүгөө тэмсэлшые муудхаха хүнүүдтэй байдаг юм байна. Улаан-Үдын горсоведэй арадай депутадта кандидат А. В. Тиханенкэдэ иимэ бүлэг хүнүүд бии... Энээн тухай А. Жалсараевай «Фома, Ерема тухай» гэһэн гаршагтай корреспонденци дотор хэлэгдэнэ.

һүүлэй үедэ барилга дээрэ хүдэлдэг хүниие партийна аппарадай хүдэлмэрилэгшэтэй «мүргэлдүүлдэг» ушарнууд олон болоо. Тиихэдээ тэдэнэр ондо ондоо интересүүдтэй гэжэ баримталдаг байна. Северобайкальскда болоһон уулзалга тад ондоо һанамжа түрүүлнэ.

Болоһон ушар

ҺОГТУУДАА НАЙРААД...

Улаан-Үдын автовокзалда пассажирнууд хододоо олон байдаг ааб даа. Үдэрэй 3 час 10 минутын үеэр танигдаагүй нэгэ һогтуу хүн эндэ орожо ерэмсээрээ, бэлин шэбшэг хэлэжэ байгаад, хүн бүхэнэй хажууда ерэжэ, элдэбээр аашалһан, хулигаантаһан байха юм.

— Автовокзал соо нэгэ һогтуу хулиган бии болоод, хүн бүхэндэ дүтэлжэ, элдэб ааша гаргана. Тэрэниие болюулыт,—гэжэ автовокзалай газаагуур ябаһан милициин хүдэлмэрилэгшэдэ пассажирнууд хандаһан байгаа.

Милициин хүдэлмэрилэгшэ һогтуу тэрэ хүйхэрые номгоруулха, хүмүүжүүлхэ һанаатай тэрээнтэй хөөрэлдэжэ оробоха. Харин тэрэнь милициин хүдэлмэрилэгшые харахадаа, «бабана тэхэдэл» бүри үсэрхэлдэжэ ороо. Тиигэжэ байһаар тэрэ хутага гаргажа, милиционерэй зүүн гар руу хоёр удаа хадхажархёо.

Милициин хүдэлмэрилэгшэ яахашье аргаяа барагдахадаа, годоорһон тэрэниие буудаха баатай болоо бшуу. Бандит аргагүй ахигдаха болоходоо, тэрэ зуураа абяа шэмээгүй болобо. Урдандаа сүүдлэгдэһэн, мүнөө хаанашье хүдэлдэггүй Сазоновой гаргаһан энэ ааша нарин нягтаар шалгагдажа, мүрдэлгэ хэгдэжэ эхилэнхэй.

Улаан-Үдын хотын Советскэ районой прокуратурын албатан патрульно-постовой албанай милициин хүдэлмэрилэгшын бэедэ хоро хүргэхэ һэдэлгэтэйгээр гар хүрэһэн Сазоновой хэрэг шэнжэлжэ, мүрдэжэ, хатуу шиидхэбэри абахань лабтай.

Манай корр.

Кино, театрнуудта

Театр оперы и балета
Бенефис балета — в 19.

«Дружба»
Тимур и его команда — в 10, Люби и верь (2 серии —)в 12, 15, 20-50, киновечер, посвященный 23 февраля «Солдаты Отчизны», Сто солдат и две девушки — в 18-10.

«Родина»
Приключения Элли и Рару — в 10, В крайнем случае я тебе ничего не скажу — в 11-30, 13-30, 15-30, 17-30, 19-30, 21-20, Белая кость — в 23-10.

«Прогресс»
Красный зал — Затянувшаяся расплата (2 серии) — в 10, 12-40, 15-20, 18-10, 20-50. Зеленый зал — Разиня — в 10, 12, Однажды в Америке (3 серии)— в 14-20, 18-40.

«Эрдэм»
Короткое замыкание — в 9-40, 12-50, 14-30, Полет навигатора — в 11-20, 16-10, 18, 20-10, 21-50.

«Октябрь»
Оке и его мир — в 9-10, 14, Зита и Гита (2 серии) — в 11-30, 15-50, 18-20, 20-50.

«Восток»
Лиловый шар — в 15-30, Жизнь по лимиту — в 17, 19, 21 (удл.).

«Байкал»
И вся любовь — в 18-30, 20-30.

ДК «Текстильщик»
Клуб «Коттон» (2 серии)— в 18, 20-30.

НАШ АДРЕС: 670000, УЛАН-УДЭ ул. Каландаришвили, 23.

Телефоны редакции: редактор—2-50-96, приемная —2-54-54, зам. редактора —2-68-08, зам. редактора —2-62-62, отв. секретарь —2-50-52, секретариат —2-66-76; отделы: партийной жизни и пропаганды —2-60-91, 2-56-23; промышленности и строительства—2-61-35, агропромышленный—2-64-36, 2-63-86; советского строительства и быта—2-69-58; культуры и школ—2-60-21, 2-57-63; информации —2-34-05; переводов —2-54-93; писем и селькоров — 2-67-81; корректорская —2-33-61; выпускающие —2-35-95; собственные корреспонденты: п. Баргузин —91-1-44, г. Северобайкальск — 35-73, п. Хоринск —55-6-99, г. Закаменск —31-61, п. Кырен —91-9-79. п. Агинское—3-40-69. Директор издательства—2-37-32, бухгалтерия —2-33-77. вахта —2-56-62

Газета выходит 300 раз в год. Объем 2 п. п. Индекс подписки газеты 50901.

Газета отпечатана ... канской типографии издата Бурятской ... ректор 2-40-45 Н-00346. Зак. № 43.